

Aspecte ale raporturilor dintre putere si societate în Transilvania în perioada neoabsolutista

Cuprins

Introducere	p. 2
1. Primii ani ai noului regim	p. 5
1.1. Reactiile din Transilvania, îndeosebi în rândurile maghiarilor	p. 5
1.2. Aspecte ale vietii sociale si economice din Transilvania. Presa în primii ani ai neoabsolutismului	p. 14
2. Atitudini ale sasilor fata de noul regim	p. 22
3. Vizita împaratului Francisc Iosif din vara anului 1852	p. 30
4. Când temerile devin adevar: Atentatul Libényi	p. 40
4.1. Desfasurarea atentatului. Primele reactii	p. 40
4. 2. Ecourile din Transilvania, reflectate îndeosebi în presa	p. 47
Anexe	p. 58
Bibliografie	p. 67

Introducere

Studierea epocii neoabsolutiste în Transilvania prezintă un mare interes în peisajul istoriografic românesc. Aceasta perioadă, care se întinde între sfârșitul revoluției de la 1848-49 și începutul epocii liberale (1860) prezintă numeroase trataturi interesante și inedite, mai ales dacă luăm în considerare faptul că a fost foarte puțin cercetată. Lipsa de interes față de această epocă poate fi explicată, pe de o parte prin prezența a numeroase resentimente (cel puțin din partea istoriografiei maghiare) în anii imediat următori încheierii acestei perioade, care se dorea a fi cât mai grabnic uitată, apoi istoriografia de orientare marxista avea alte priorități, și pe de altă parte este aspectul lipsei de motivație personală din partea specialiștilor, care rar se apleacă asupra studiului acestei perioade mai dificile, care presupune munca preponderent cu materiale de arhivă pe lângă buna cunoaștere a limbilor și paleografiilor germană, maghiară și românească ale epocii. Relativ la istoria acestei epoci găsim doar capitole care o tratează, în lucrări generale privitoare la istoria Transilvaniei ori a Ungariei; lucrările de referință care tratează exclusiv această temă se pot număra pe degete. De aceea merită subliniată încă o dată importanța cercetărilor pe această temă; demersul de cercetare, în lipsa lucrărilor de specialitate trebuie efectuat preponderent pe baza documentelor păstrate în arhive.

Lucrarea de față urmărește unele aspecte ale vieții sociale și politice din prima jumătate a perioadei neoabsolutiste. Aceasta latură comportă numeroase trataturi specifice, care impun o cercetare serioasă a lor, utilizând documentația emanând de la autorități, dar și pe cea creată de reprezentanții națiunilor din Transilvania.

În primii doi ani după înfrângerea revoluției pasoptiste s-a inaugurat în Transilvania noul regim, marcat de două aspecte generale și evidente - din partea puterii imperiale politica de urmărire și pedepsire a participanților la mișcarea revoluționară care au luptat contra Curtii vieneze, politica numită în istoriografia maghiară "a represaliilor" (megtorlás) - caracterizată de instituirea comisiilor de purificare, de procese și pedepse, deseori capitale; de cealaltă parte, în condițiile în care a fost menținută în vigoare constituția de inspirație liberală din martie 1849, mai ales sașii și românii sperau la o îmbunătățire a situației lor, prevalându-se și de argumentul

fidelitatii lor din timpul conflictelor, recurgeau la politica memoriilor cu care asaltau Curtea de la Viena, si în care cereau numeroase drepturi. Desigur, cum era si firesc în acele conditii, nu putea exista o deplina înțelegere între acestia, revendicarile românilor si a sasilor erau deseori contrare, ceea ce a dus la unele conflicte, purtate mai mult în presa. În acest context, ca si mai târziu, Curtii imperiale i-a revenit rolul de arbitru, cu greu reusind implementarea unor solutii de compromis.

Perioada neoabsolutista propriu-zisa începe practic în decembrie 1851, prin desfiintarea constitutiei din 1849, cu toate ca si mai sus amintita perioada de trecere prezinta numeroase caracteristici comune cu cea care va urma. Pe baza politicii de împartire administrativa, de implementare a unor noi structuri administrative si juridice, putem conchide ca Transilvania a avut oarecum statutul unui teritoriu cucerit (ori recucerit), unde Imperiul Austriac, folosindu-se de influenta câstigata pe câmpul de lupta își inaugura stapânirea. Pentru consacrar ea nu era însa suficient dreptul armelor; nobilimea maghiara, a carei anterioara stapânire avea un caracter destul de riguros, nu putea fi adusa sub ascultare doar în acets fel, fara nici un risc. Asa a fost adusa în scena teoria pierderii dreptului de suveranitate a amintitei categorii nobiliare (Verwirkungstheorie): nobilimea maghiara, ridicându-se în mod neasteptat si fara argumente ori motive clare împotriva Coroanei recunoscute legal, a comis un delict prin care a pierdut dreptul de a mai stapâni. Miscarile subversive, sau cel puțin planuirea acestora au constituit o preocupare a acestor nobili, din care o parte, datorita activitatilor din timpul revolutiei, a fost nevoita sa emigreze, în frunte cu Kossuth; altii au fost închisi, înrolati cu forta în armata austriaca si unii chiar executati. Pentru maghiari, rezistenta pasiva a fost cel mai raspândit comportament-manifestat prin refuzul de a folosi limba germana, neplata impozitelor, împotrivirea fata de autoritati. Activitatea emigratiei revolutionare a fost intensa, ei încercând punerea în practica a diverselor solutii pentru a înlatura stapânirea austriaca si pentru a recâstiga preponderenta politica pierduta. Emigratia însa, sprijinita si de nobilimea locala, îndeaproape urmarita de autoritati si pedepsita la orice abatere, nu era singura, ci aceasta miscare se integra în marele front revolutionar european coordonat de Giuseppe Mazzini, care urmarea declansarea unei noi revolutii în Europa, care sa duca la îndeplinire idealurile pasoptiste. În contextul acestei vaste conspiratii europene a avut loc si complotul din Ungaria si Tansilvania condus de Mack si Gál; organizarea acestei miscari respecta modelul mazzinian, dar deconspirarea ei a avut ca urmare numeroase arestari si executii, si în Transilvania, ceea ce

a pus capat acestei conspiratii. Pe lânga aceasta, au existat numeroase atitudini contrare autoritatilor, materializate prin elaborarea si raspândirea de manifeste, portul ostentativ al unor obiecte vestimentare amintind de revolutie, proferarea de injurii si cântarea unor cântece revolutionare interzise, nerespectarea legilor si uneori chiar agresarea reprezentansilor autoritatii. La început, aceste atitudini erau mai raspândite în rândurile populatiei maghiare a Transilvaniei, dar mai târziu atitudini similare au aparut si în rândurile sasilor, nemulumiti de desfiintarea privilegiilor de dinainte, dar si a românilor, revoltati de neluarea în seama a cererilor înaintate Curtii.

Toate aceste miscari prezente în rândurile populatiei transilvanene erau observate îndeaproape de autoritati; dovada stau numeroasele rapoarte emanate de la oficiile acestora, unele nou implementate tocmai cu acest scop, cum ar fi politia secreta sau jandarmeria, care constituiau o puternica retea de observare si control. Cu toate ca acest sistem era foarte ramificat, prezenta totusi disfunctionalitati-asa se explica cum a fost posibila reusita partiala a atentatului comis de Libényi; este greu de conceput cum, în conditiile în care mii de oameni suspecti erau îndeaproape observati si corespondenta le era interceptata si raportata, însasi persoana împaratului sa devina tinta unui atentat, salvata fiind de strigatul unei femei...

În perioada neoabsolutista, chiar daca puterea a comis si unele greseli, mai ales pe plan politic, din punct de vedere economic, social ori juridic a fost o epoca fasta în istoria Transilvaniei. De apreciat este rigurozitatea cu care Beamtenstaat-ul austriac trata problemele interne. În aceasta perioada au fost întreprinse cele mai multe lucrari de regularizare a cursului râurilor, de modernizare a drumurilor; au fost desfiintate vamile interne si au fost instituite noi raporturi sociale prin înlaturarea relatiilor feudale. Daca privim laturile pozitive ale perioadei, am putea spune ca este o prelungire a politicii Imperiului din timpul lui Maria Tereza si Iosif al II-lea.

Prezentând numeroase aspecte inedite si controversate, aceasta perioada poate constitui obiectul unor studii pasionante. Lucrarea de fata doreste a prezenta în mod secvential unele dintre aceste aspecte, în încercarea de a prezenta mai pe larg si a face cunoscute detalii ale raporturilor politice ori sociale ale perioadei. Lucrarea prezinta o parte din rezultatele cercetarilor întreprinse în acest domeniu pâna acum si în aceasta faza nu încearca în continutul sau sa avanseze teorii ori explicatii asupra fenomenelor perioadei studiate.

1. Primii ani ai noului regim.

1.1. Reactiile din Transilvania, îndeosebi în rândurile maghiarilor

Valul revolucionar de la 1848-1849 a pus Imperiul în fața unor probleme noi și complicate, care i-au pus în pericol existența. Erau necesare măsuri deosebite pentru a se salva situația în care se afla. Constituția de la Olmütz din martie 1849 viza temperarea revendicărilor revoluționare prin acordarea unor drepturi, constituind un act pacificator, care însă nu a fost aplicat niciodată, fiind chiar denunțat de către împărat peste doi ani.

O poziție deosebită în acest nou sistem de relații a avut-o Ungaria. Revoluția maghiară s-a opus fațis Imperiului pe calea armelor, prin lupta de eliberare (Szabadságharc), care a eșuat prin înfrângerea de la Siria. Acestui fapt a urmat un val de represalii din partea autorităților austriece, prin care se urmărea anihilarea oricăror tendințe îndreptate contra puterii centrale. De fapt, acest val de reprimare a mișcărilor revoluționare nu a fost specific numai Ungariei, ci întregului Imperiu, fiind inițiat chiar înainte ca mișcările revoluționare să fi fost înfrânte complet.

În prima fază un rol important a revenit lui Haynau, comandantul civil și militar al Ungariei și Transilvaniei, care datorită cruzimii sale dovedite în timpul evenimentelor din Italia a fost denumit “hiena de la Brescia”, porecla a cărei veritate o va confirma și în Ungaria. Într-o proclamație din iulie 1849 el a întărit valabilitatea stării de asediu în Ungaria și Transilvania, precum și în celelalte provincii. Aceasta stare de asediu prevedea judecarea de către tribunalele statale a tuturor celor care erau implicați în activități revoluționare- inclusiv deputați ai adunărilor revoluționare, comandanți militari ori instigatori la rezistență.¹

Starea de asediu s-a concretizat printr-un număr mare de execuții, condamnări la închisoare sau la munca forțată, caracterizându-se și printr-o atmosferă de nesiguranță și teroare în rândul populației. În spatele represaliilor se afla același Haynau care declara într-o scrisoare către Radetzky: *“ungurii sunt rebeli de trei sute de ani, provocând revoluții sub*

câtiva împarati habsburgi. Eu sunt acel om care ca face ordine. Cu constiinta împacata dau ordin sa fie împuscati sute, fiindca sunt ferm convins ca acesta este singurul mod în care pot da exemplu pentru viitoarele revolutii”.² Putin mai târziu, Schwarzenberg exprima o idee similara : “Ce este natiunea maghiara ? Este nobilimea maghiara ! Acestia au fost întotdeauna si sunt rebeli, care trebuie nimiciti, facuti inofensivi pentru totdeauna”.³

În sângeroasa sa misiune, Haynau nu era însa singur. Era sprijinit de numerosi demnitari de la curtea imperiala, si chiar de însusi tânarul împarat, care era si el adeptul represaliilor. Pentru împarat, revolutia a însemnat o puternica perturbare a ordinii si linistii si o umilire pentru dinastie, mai ales faptul ca sub presiunea strazii puterea centrala a fost nevoita sa emita constitutia din martie, considerata un compromis, la acea data “nefiind timp pentru analizarea principiilor sale” dupa cum s-a exprimat mai târziu Schwarzenberg.⁴ La argumentele pentru nevalabilitatea constitutiei se adauga si faptul ca împaratul nu a depus juramânt pe aceasta, neavând astfel nici o obligatie de a o respecta. Relevant e si faptul ca la 29 august, împaratul a cerut lui Haynau sa-i comunice condamnările la moarte doar dupa ce executiile au avut loc. Într-o scrisoare catre tar, împaratul scria : “*Dumnezeu îmi este martor, ca faptele mele nu au alt scop decât bunastarea popoarelor mele si alt imbold decât constiinta mea*”.

În septembrie 1849 Haynau a ordonat tuturor participantilor la revolutie sa se prezinte benevol în fata tribunalelor militare pentru a se începe procesele împotriva lor. Acestea puteau avea ca finalitate achitarea, dar si pedeapsa capitala; în total erau vizate aproximativ 2000 de persoane. Contra acestor masuri dure au reactionat multi diplomati si demnitari europeni, între care prim-ministrii francez si englez, precum si tarul Nicolae.⁵

Primele executii au început în toamna anului 1849, cu Batthyány Lajos în Budapesta si cei 13 generali la Arad. Numarul total al celor executati în primii ani nu se poate estima precis, situându-se pe la 120-130 de victime, numarul celor închisi depasind cifra de 1500. Între acestia s-au numarat foarte multi ofiteri din armata revolutionara; ofiterii care nu au fost închisi au fost înrolati cu forta în armata austriaca ca simpli soldati, pierzându-si gradele si deseori fiind trimisi la mare departare în misiuni periculoase.⁶ Au avut de suferit mult si clericii, multi

¹ Estók János, *Magyarország története 1849-1914*, Bp. 1999, p. 15

² *Ibidem*, p. 15

³ Friedrich Teutsch, *Geschichte der Siebenbürger Sachsen*, Hermannstadt, 1910, p. 303

⁴ Berzeviczy Albert, *Az abszolútizmus kora Magyarországon*, p. 259

⁵ Estók János, *op. cit.*, p. 16

⁶ Berzeviczy Albert, *op. cit.*, p. 189

fiind închisi pentru vina de a fi participat la revolutie, câtiva fiind chiar executati. Cercurile aulice au pus capat represaliilor prin pensionarea fortata a lui Haynau în vara anului 1850.

Valul de represalii a avut un impact puternic în rândul societatii, atât în Ungaria cât si în Transilvania. Înfrângerea pe cale militara a revolutiei si evenimentele care au urmat au creat numeroase traume. Represaliile nu i-au afectat însa numai pe maghiari, efectul lor resimtindu-se asupra tuturor locuitorilor, manifestându-se prin panica, angoase si frica. În aceste momente s-a nascut în foarte multe suflete dorinta de razbunare, de rebeliune contra puterii celei nedrepte care actiona atât de dur si de arbitrar. Aici, în primii ani ai represiunii se afla radacinile miscarilor conspirative colective dar si a unor initiative individuale care urmareau înlaturarea regimului de teroare. Dar represiunea nu s-a încheiat înca.

Odata cu disparitia lui Haynau de pe scena politica a luat sfârșit teroarea de sorginte militara, fiind înlocuita de un sistem administrativ represiv, coordonat de catre printul Albrecht, ministrul de interne Bach si baronul Kempen, seful politiei.⁷ Figura definitorie a fost însa Bach, al carui nume a si fost folosit pentru definirea întregii perioade. Publicul a reactionat diferit fata de noile schimbari; un fapt pozitiv este însa faptul ca printul Albrecht s-a bucurat de o primire favorabila în Budapesta la momentul ocuparii noului sau post.⁸

Fara a exagera, se poate spune ca în Imperiu s-a edificat un stat politienesc. Jandarmeria si politia supravegheau toate segmentele societatii, inclusiv pe demnitari, atât pe plan intern cât si în afara granitelor. O atentie deosebita a fost acordata emigratiei revolutionare, considerata o sursa constanta si periculoasa de conspiratii menite a slabi sau chiar distruge puterea Imperiului. Desigur, în spatele acestei politici se ascundea o puternica teama a puterii vis-à-vis de amintitele conspiratii, teama care s-a si confirmat în câteva rânduri. În teritoriu, un rol important a revenit jandarmeriei, care avea si functia unei politii politice si care a înlocuit vechiul sistem al pandurilor. Numerosi astfel de jandarmi au fost adusi din alte regiuni ale Imperiului si încurajati sa se amestece în problemele interne ale comunitatilor cu scop de intimidare. Numeroase exemple sunt cunoscute, iar urme ale atmosferei de teroare creata de noul sistem au ramas pastrate si în folclor. Jandarmeria trebuia sa fie, conform parerii autoritatilor “ o frâna necesara contra libertatilor politice acordate de constitutia imperiala”.⁹ Jandarmul a fost o figura extrem de antipatizata în epoca; în limba maghiara circulau versuri si

⁷ Estók János, *op. cit.*, p. 25

⁸ Berzeviczy Albert, *op. cit.*, p. 270

⁹ *Ibidem*, p. 104

cântece obscene la adresa lor; alteori s-a ajuns chiar la linsarea lor de catre populatie, cum s-a întâmplat în Secuime, unde la un moment dat au fost spânzurate doi jandarmi de poarta unui sat¹⁰.

S-a trecut si la organizarea politiei, care urma sa activeze mai ales în mediul urban. Strazile au început sa fie patrulate de ofiterii de politie îmbracati în uniforma verde închis cu pantaloni gri, înarmati cu pusti si sabii scurte; patrulele erau de regula alcatuite din doi ofiteri.¹¹ Un rol esential a avut si politia secreta, dar si cohortele informatorilor platiti si a denuntatorilor. Dupa 1852 a fost organizata si politia civila, cu atributii similare jandarmeriei. Aceste forte de ordine activau îndeosebi în orase, fiind îmbracati în civil, dar cu deosebire de ceilalti nu erau angajati permanenti. Toti acestia actionau cu un zel sporit în conditiile în care puteau primi recompense substantiale în cazul în care identificau ori prindeau infractori, mai ales pe cei urmariti pentru cazuri politice. Atmosfera de teroare era foarte puternica si în pofida numarului mare al fortelor de ordine infractionalitatea era foarte crescuta; a fost interzisa purtarea barbilor ori a “palariilor Kossuth”, iar pentru întruniri, care în unele conditii erau interzise, erau necesare numeroase autorizatii deseori legate de plata unor taxe; s-au interzis numeroase cântece si dansuri care aminteau de revolutie ori aveau tenta nationala. Desigur, pentru nerespectarea acestor interdictii erau prevazute diferite pedepse, inclusiv corporale.¹² Procesele politice au mai continuat si dupa anul 1849; la sfârșitul lunii septembrie 1851 numerosi conducatori ai revolutiei maghiare care s-au refugiat în alte tari au fost judecati în contumacie si condamnati la moarte, numele lor fiind simbolic afisate pe spânzuratori.¹³

La fel de antipatici au fost si functionarii administrativi, în general adusi din Galitia ori Cehia, supranumiti “husarii lui Bach”. În selectarea acestor beamteri primau loialitatea politica si cunoasterea limbii germane. Ei au ramas un simbol al regimului Bach, fiind autori a numeroase abuzuri.

Societatea a reactionat în mare parte pasiv la noua politica a puterii. Maghiarii au resimtit puternic trauma înfrângerii revolutiei, noua stare de lucruri fiind reflectata si în literatura ori arta. Natiunea parca a încremenit. Pentru aceasta stare sunt sugestive versurile lui Vörösmarty:

¹⁰ Hoke Lajos, *Magyarország újabkori történelme*, vol. II, p. 498

¹¹ Estók János, *op. cit.*, p. 26

¹² Berzeviczy Albert, *op. cit.*, p. 244

¹³ *Ibidem*, p. 247

*„Acum este iarna si liniste si zapada si moarte,
Pamântul a încaruntit...”¹⁴*

Sau cele ale lui Arany János:

*„Pun jos lauta. Sa se odihneasca
De la mine nimeni sa nu astepte un cântec
Nu mai sunt acela, care am fost odata,
Din mine a murit partea mai buna”¹⁵.*

Cultura a constituit una dintre cele mai fertile terenuri de manifestare a spiritualitatii, dar a fost deseori obstructionata de cenzura. Totusi s-a reusit deseori sa se treaca de vigilenta puterii în materie de cenzura, cu toate riscurile ce comporta o asemenea initiativa.

Rezistenta pasiva s-a manifestat si prin refuzul intelectualitatii maghiare de a colabora cu puterea centrala. Elocvent este exemplul liberalului Deák Ferenc, care a refuzat în aprilie 1850 invitatia ministrului de justitie Anton Schmerling de a face parte dintr-o comisie care urma sa discute detaliile introducerii în Ungaria a legislatiei civile austriece, raspunzând astfel ofertei: “Oricât de onoranta ar fi pentru mine aceasta cerere, totusi sunt obligat sa refuz cu hotarât si cu toata stima oferta de a lua parte la consultarile ministerului austriac de justitie”.¹⁶ Aceasta afirmatie, publicata în presa, a constituit un model comportamental al rezistentei pasive.

În rândurile populatiei antipatia fata de reprezentantii puterii austriece s-a manifestat deseori prin diverse forme ale boicotului. Deseori, impozitele nu erau declarate la timp, fiind platite doar când statul recurgea la executarea silita. În “epoca Bach” restantele la plata impozitelor se ridicau în medie la 52% în Transilvania si 67% în Ungaria.¹⁷ Muncile în interes public nu erau efectuate ori erau facute incomplet, se refuza folosirea limbii germane si se evitau contactele cu functionarii austrieci, care erau tratati “ca niste ciumati”.¹⁸ Soldatii

¹⁴ Vörösmarty Mihály: *Eloszó*, 1850

¹⁵ Arany János: *Letésem a lantot*, 1850

¹⁶ Berzeviczy Albert, *op. cit.*, p. 158; Hoke Lajos, *op. cit.*, p. 459

¹⁷ Berzeviczy Albert, *op. cit.*, p. 303

¹⁸ *Ibidem*, p. 199

austrieci au fost de multe ori batjocoriti si uneori s-a ajuns la conflicte cu autoritatea datorita acestui comportament manifestat de catre populatie. De exemplu, în anul 1850, la Pesta, cu ocazia zilei onomastice a împaraturii, imnul austriac a fost primit de publicul din teatru cu fluieraturi, motiv pentru care s-au facut arestari si s-a dispus aplicarea a numeroase pedepse corporale.¹⁹ Pe lânga numeroase obiecte sau obiceiuri care aminteau de revolutie (haine, palarii, bancouri Kossuth) s-a compus din initialele numelor celor 13 generali executati la Arad chiar o expresie deseori uzitata în epoca si gravata pe bratari ori alte obiecte: "*Pannonia vergiss deine Toten nie, als Klâger leben sie*" (Pannonia nu-ti uita mortii, fiindca ei traiesc ca si acuzatori). În crâmpe retrase ori în conace nobiliare se cântau frecvent cântece din timpul revolutiei iar obiectele amintite mai sus se bucurau de o adevarata veneratie.²⁰

În epoca a circulat o întreaga literatura a manifestelor care raspândeau idei împotriva regimului. Unele manifeste erau semnate, altele erau anonime. Între cele mai importante putem aminti scrierile canonicului Fejér György care au fost interzise datorita continutului lor, sau manifestul baronului Kemény Zsigmond - „*Forradalom után*” (dupa revolutie). Nu numai intelectualitatea maghiara a produs astfel de opere. Austriacul Franz Schuselka, de exemplu, în "*das provisorische Österreich*" (Austria provizorie) ataca sistemul politic existent, cerând egala îndreptatire a natiunilor din Imperiu, pronuntându-se împotriva politicii lui Schwarzenberg si în favoarea maghiarilor. Drept pedeapsa a fost extradat din Viena. Un alt austriac cu pareri similare a fost Anton Springer, care a publicat un manifest în Leipzig.²¹ În afara de cei enumerati au mai fost multi alti intelectuali europeni care au atacat deschis politica dusa de puterea imperiala.

Deosebit de activa a fost însa emigratia revolutionara în frunte cu Kossuth. Emigrantii revolutionari din toata Europa s-au aflat în contact permanent, planuind noi miscari. În cadrul mai largului plan initiat de Mazzini, Kossuth l-a însarcinat pe Mack (Makk) József sa organizeze si sa conduca o organizatie secreta în Ungaria. Mack a înfiintat primul centru al organizatiei în vara anului 1851 în Bucuresti, desemnând ca organizator al miscarii pentru Secuime pe Török János, care a trecut la rândul lui în toamna aceluiasi an la organizarea conspiratiei; s-au facut demersuri si pentru procurarea de arme. În mare, organizarea respecta modelul mazzinian, bazându-se pe o coordonare disciplinata, structurata pe sistemul

¹⁹ *Ibidem*, p. 200

²⁰ *19. Századi magyar történelem* (szerk. Gergely András), Budapest, 1998, p. 302.

²¹ Berzeviczy Albert, *op. cit.*, p. 206

anotimpurilor. Teritoriul pe care activa era împartit în 12 sectoare denumite *luni*. Acestea erau la rândul lor împartite pe *saptamâni, zile, ore* și *minute*. Minutele erau deja soldatii.²² Sistemul se baza pe contacte personale directe, fiecare membru cunoscându-și doar seful și subalternul, pentru a se putea evita deconspirarea. Totuși, în organizație au patruns informatori plătiți prin care s-a aflat că se intenționa inițierea unei revolte în primăvara anului 1852. La sfârșitul anului 1851 autoritățile au deconspirat miscarea întâi la Budapesta, unde la 3 martie 1853 au fost executați zece dintre conspiratori. Acțiunea a fost începută mai târziu în Transilvania (în noaptea de 24 ianuarie 1852), mersul anchetelor fiind puternic influențat și de atentatul lui Libényi contra împăratului la 18 februarie 1853. La 10 martie 1854 cei trei conspiratori principali din Transilvania au fost executați lângă Târgu-Mureș, mai mult de 60 de alți participanți fiind condamnați la diferite pedepse cu închisoarea. Aflându-se în București, Mack a reușit să scape în Statele Unite, unde a devenit ofițer de artilerie în războiul civil.

Un aspect interesant al acestei complexe conspirații se desprinde din activitatea lui Noszlopy Gáspár. Acesta a avut încă de la început neînțelegeri cu Mack și Kossuth și cu modul în care aceștia înțelegeau să organizeze miscarea. El a elaborat un plan mai simplu și mai eficient care prevedea capturarea împăratului în timpul vizitei din Transilvania în vara anului 1852 și eliberarea sa doar în schimbul acordării unor concesiuni de către puterea centrală. Cu toată opoziția manifestată de Kossuth față de acest proiect Noszlopy a trecut la organizarea loviturii. Demersurile au durat însă foarte mult și vizita imperială a survenit prea repede, ei nefiind încă pregătiți să acționeze.²³ Conspirația a fost descoperită, membrii capturați și materialele confiscate. Noszlopy a fost prins mai târziu în Budapesta unde se ascundea sub un nume fals.²⁴ Așa s-a încheiat primul val de conspirații cu care s-a confruntat regimul neoabsolutist.

Vizita împăratului întreprinsă în Ungaria și Transilvania în vara anului 1852 avea și menirea de a facilita succesul politicii imperiale. Vestea acestei vizite a produs o impresie favorabilă populației, dând prilej pentru numeroase forme de exprimare a loialismului față de împărat și Casa de Austria. Ca o mică concesie, pe timpul vizitei s-a îngăduit arborarea drapelului național, în multe picturi de epocă realizate cu această ocazie împăratul poartă haine ungurești. Vizita, care s-a remarcat printr-o bună organizare dar și o reacție favorabilă

²² Estók János, *op. cit.*, p. 36

²³ Berzeviczy Albert, *op. cit.*, p. 301

²⁴ *Ibidem*, p. 311

din partea supusilor a creat o impresie foarte buna împaratului însusi.²⁵ Totusi, în unele locuri a fost nevoie de interventia fortelor de ordine pentru a potoli unele manifestari de antipatie. Împaratul a vizitat si celulele unor detinuti politici, unde conditiile de existenta a acestora, conform spuselor contemporanilor, far fi impresionat profund. Dar se pare ca primirea nu a fost peste tot la fel de calduroasa. La Cluj, autoritatile temându-se ca vor fi reactii de antipatie în rândul populatiei a dispus ca un numar mare de politisti sa se îmbrace în civil si sa se amestece în multime, primind suita imperiala cu urale.²⁶ Aceasta multime era însa în mare masura alcatuita din functionari si scolari si primirea nu a fost foarte calduroasa. Aristocratia maghiara a lipsit de la manifestatii, invocând diferite pretexte.²⁷

Noua lege a presei din vara anului 1852 pastra multe reglementari care aminteau de represiunea postrevolutionara. Publicatiile puteau fi înaintate spre cenzura cu 3 zile si ziarele chiar cu o ora înainte de momentul aparitiei, fiind analizate de comisiile care, în Transilvania, functionau în orasele Sibiu, Brasov si Timisoara, si care puteau da aviz favorabil aparitiei dar puteau suspenda sau chiar interzice o publicatie. Toate redactiile trebuiau sa aiba o autorizatie de functionare, iar cele care publicau scrieri politice trebuiau sa consemneze o cautiune. Aceasta lege restrictiva verăa în spiritul noului cod penal adoptat anterior, care, sub impulsul conditiilor interne existente continea reglementari la fel de drastice, introducând de exemplu pedepsele corporale care fusesera suspendate în 1848.²⁸ Aplicarea acestor pedepse corporale a devenit ceva obisnuit în acele vremuri, fiind folosita mai ales pentru abateri mai mici cu conotatii politice- de exemplu un individ care a jignit într-o crâsma culorile nationale austriece a primit 30 de lovituri de bâta iar un elev de 15 ani care a desenat soldati austrieci într-o postura defavorabila a primit 15 lovituri de bici. Deosebit de des erau folosite aceste pedepse la sectiile de politie în scop de intimidare ori pedeapsa.²⁹

În urma reformei administrative din ianuarie 1853 a fost introdusa noua reglementare numita definitivum, care însa, în ciuda asteptarilor pastra numeroase elemente ale vechilor reglementari provizorii. A crescut importanta organelor locale de conducere iar functionarii

²⁵ *Ibidem*, p. 309

²⁶ Ürmössy Lajos, *op. cit.*, p. 101

²⁷ *Ibidem*, p. 102

²⁸ *Ibidem*, p. 338

²⁹ Ürmössy Lajos, *op. cit.*, p. 339.

erau în continuare adusi din alte provincii.³⁰ Noua organizare pare astfel a fi mai degrabă o reconfirmare a realităților existente.

După cum se poate observa din aspectele mai sus prezentate, perioada de până la atentatul din 1853 a fost caracterizată de o atmosferă de teroare în toată Transilvania. Noua stăpânire nu a reușit în acești ani să satisfacă așteptările niciuneia dintre națiunile din provincie. Românii și sașii, care au avut un comportament loial față de puterea centrală în timpul revoluției, văzând că cererile lor nu sunt îndeplinite, au asediat puterea cu numeroase petiții în care cereau îndeplinirea acestora, dar nici acestea nu au fost luate în seamă, situația dând naștere la reacții negative și nemulțumiri, care au dus chiar la o criză a loialismului dinastic, la o puternică dezamăgire.

Maghiarii din Transilvania și Ungaria, “marii înfrânți” ai luptei revoluționare au fost supuși cel mai puternic represiunii pornite de către autorități. Prima reacție a fost o încremenire, o intimidare manifestată în societate, dublată și de un număr mare de emigranți politici. Focarele vieții sociale s-au mutat din orașele aflate acum sub un control strict în reședințele nobiliare, mai izolate, unde există o libertate mult mai mare și o supraveghere mai puțin strictă din partea autorităților; la acestea se adaugă și faptul că autoritățile ezitau deseori să se amestece în viața nobilimii. Aristocrația s-a bucurat, astfel, chiar de un respect din partea puterii, permițându-și deseori manifestări neconforme regimului, ca de exemplu absența masivă de la manifestările ocazionate de vizita împăratului. Totuși, numeroși nobili au căzut victime represiunilor post-revoluționare.

Chiar dacă la suprafață sunt evidente elementele unei pasivități, în strâfunduri au existat numeroase speranțe legate de o victorie și de înlăturarea regimului existent. Această stare de lucruri este dovedită de existența a numeroase conspirații îndreptate contra puterii. În general, aceste inițiative se înscriu în marea rețea conspirativă care împânzea la acea dată întreaga Europă. În Ungaria și Transilvania însă, aceste conspirații au fost descoperite iar organizatorii pedepsiți, nereușind să pună în practică nici măcar parțial planurile atât de minucioasă concepute. Singurul “succes” al epocii a fost atentatul comis de Libényi contra împăratului, un moment controversat al perioadei, un eveniment care a șocat pe contemporani, care nu au reușit să conceapă cum a fost posibil așa ceva. Răspunsul este relativ simplu. O conspirație masivă poate fi mai ușor descoperită și distrusă; un terorist singuratic dispune însă de cea mai eficientă

³⁰ *Ibidem*, p. 326 sqq.

arma: efectul surprizei. Nimeni nu-l cunoaste si nimeni nu stie când si unde va actiona. Acest lucru s-a întâmplat si în cazul nostru. Atentatul avea sanse mari de reusita si împaratul a avut într-adevar un noroc providential, scapând cu viata infamei încercari.

1.2. Aspecte ale vietii sociale si economice din Transilvania. Presa în primii ani ai neoabsolutismului.

La mijlocul secolului al XIX-lea, societatea transilvaneana a trecut printr-un sir de fenomene inedite si interesante. Evolutiile perioadei neoabsolutiste nu pot fi înțelese fara a patrunde fenomenologia revolutiei din 1848. Aceasta izbucnire revolutionara, integrata de altfel în valul de miscari similare care au cuprins toata Europa, s-a manifestat aici în forme de manifestare specifice. Atmosfera prielnică unor schimbari în bine, speranta unei resezari a situatiei din aceasta provincie a fost curmata de izbucnirea razboiului civil care a rascolit profund societatea transilvaneana. În mod interesant, una dintre mizele fundamentale ale revolutiei a fost de natura economica, si anume rezolvarea problemei iobagiei, care își gasise deja solutionarea prin diverse modalitati în vestul Europei. Aceasta miza, de fapt o problema fundamentala a societatii, a fost dublata si de aspectul national al evenimentelor revolutionare.

Dupa înfrângerea miscarilor revolutionare de catre puterea centrala vieneză cu ajutorul trupelor tariste, s-a recurs la o politica controversata, care urmarea de fapt resezarea situatiei existente în provincie. Noul regim, denumit neoabsolutist, are toate caracterele unui regim de ocupatie, prin masurile autoritare luate si mentinerea, la început, a starii de asediu decretata în timpul luptelor. Paturile societatii transilvanene au reactionat diferit fata de noua situatie. O trasatura comuna a fost însa starea de nemultumire generalizata. Românii si sasii, care în vârtoarea evenimentelor au stat de partea Coroanei s-au vazut profund deceptionati prin neîndeplinirea cererilor lor. Maghiarii însa, pastrând atitudinea lor generala anti-vieneza, au adoptat o puternica pozitie defensiva. De fapt, fiecare natiune din Transilvania, simtindu-se oarecum asediata de noile conditii, s-a închis în "carapacea" sa sociala, încercând, în limita posibilitatilor existente, sa-si reorganizeze viata interna.

Desfiintarea relatiilor urbariale, consacrata în legislatia revolutionara, nu a reusit sa fie transpusa în practica. Dupa sfârșitul revolutiei a persistat mult timp, practic pâna la edictarea patentei urbariale din 1854 o stare de confuzie atât în rândul proprietarilor cât si în cel al taranilor. Situatia era si mai cimplicata datorita coloraturii nationale a ofertei de desfiintare a relatiilor feudale; taranimea româneasca considera ca era de fapt vorba de un schimb-eliberarea din iobagie contra recunoasterii uniunii Transilvaniei cu Ungaria, lucru considerat atunci inacceptabil. Cotitura nefasta în mersul revolutiei s-a produs chiar prin decretarea acestu uniuni, fapt considerat una dintre cauzele izbucnirii razboiului i civil.

O alta problema esentiala în evolutia sociala si economica a fost cea legata de amiterea de catre guvernul revolutionar maghiar noii monede, biletele Kossuth. Dupa înfrângerea revolutiei, aceste instrumente monetare au fost declarate nevalabile de catre puterea centrala³¹, motiv pentru care au fost retrase din circulatie, cauzându-se astfel pagube însemnate circuitului monetar din Ungaria si Transilvania. S-au raspândit cu repeziciune zvonuri care au dus la izbucniri de panica, scumpiri rapide si neasteptate, mergând pâna la jafuri din partea populatiei si la investitii nechibzuite care au dus la ruinaarea multor averi. Acest fenomen s-a manifestat însa mai putin accentuat în provincie. În orice caz, consecinta generala a fost saracirea populatiei, paguba totala prin aceasta retragere a instrumentului monetar fiind estimata în epoca la 60 de milioane.³² Detinerea acestor bancnote era considerata infractiune, foarte multi ajungând în închisoare din aceasta cauza. Bancnotele gasite erau adunate si, sub paza politiei erau arse în public.³³ Totusi au mai ramas astfel de bancouri în posesia multor cetateni. Oricum, ele nemaifiind utilizabile în circuitul economic, distrugerea ori detinerea lor era mai mult o problema politica dar si una psihologica. Fenomenul arderilor în public avea desigur si o astfel de conotatie, reamintind de fiecare data ca revolutia fusese învinsa de Viena.

În aceasta perioada, Transilvania reprezenta un potential economic însemnat pentru monarhie: terenul arabil, baza unei economii ce-si pastra înca caracterul predominant agrar, depasea ca suprafata opt milioane de iugare, pamântul considerat necultivabil având doar putin peste un milion de iugare. Aceste suprafete aveau o buna fertilitate, pe ele cultivându-se cele necesare economiei. Culturi traditionale, precum cea a viei, au fost sprijinite de catre

³¹ Ürmössy Lajos, *op. cit.*, p. 87

³² *Ibidem*, p. 208.

³³ *Ibidem*, p. 134

autoritati.³⁴ În schimb, altele, precum cultura tutunului a fost puternic afectata de introducerea monopolului statului, masurile drastice adoptate ducând la o scadere a productivitatii.³⁵ Starea generala de prosperitate a economiei a fost sustinuta si de alte specificitati- existenta unor întinse suprafete împadurite sau productivitatea cresterii animalelor. Starea economiei a avut o puternica influenta asupra structurilor sociale. Avem de-a face cu o societate în tranzitie, în care se pot surprinde numeroase mutatii în cadrul acestor structuri.

La începutul perioadei neoabsolutiste, exprimarea era îngradita destul de puternic prin diverse reglementari. Starea de asediu, existenta oficial, impunea masuri serioase de cenzura din partea autoritatilor. Organele de presa care apareau în acea vreme erau astfel supuse legii privind cenzura presei, care prevedea pedepse pentru exprimari directe contra regimului iar sistemul cautiunii îngreuna foarte mult aparitia de noi organe de presa. Aceasta cautiune era o suma de bani, destul de mare, care trebuia consemnata de catre redactie la o banca; aceasta suma putând fi confiscata de autoritati cu titlu de pedeapsa pentru articolele care nu conveneau puterii. În conditiile economice destul de precare ale vremii era destul de greu de constituit acel fond, astfel numarul ziarelor care apareau în acea perioada era destul de mic, acesta crescând însa spre sfârșitul absolutismului, odata cu slabirea caracterului autoritar al regimului. De multe ori se recurgea la colecte de bani din care se constituiau fondurile necesare publicarii unui ziar.

În Transilvania acelei perioade apareau ziare în principalele limbi ale provinciei- româna, maghiara, germana. Datorita restrictiilor mai sus amintite, aceste periodice aveau mai mult un caracter oficial³⁶; în primul rând în ele se publicau noile legi sau ordonante. Componenta de baza a existentei lor era chiar aceea de a servi regimului. Referirile la problemele interne erau destul de putine, depasite cantitativ de pilda de stirile externe.

În ciuda conditiilor precare, dar mai ales si în împrejurarile în care dupa înfrângerea revolutiei în Transilvania practic au amutit periodicele în limba maghiara, s-a simtit nevoia relansarii acestora.³⁷ La 16 noiembrie 1849 aparea primul numar al ziarului *Kolozsvári Lap*, conceput sa aiba o frecventa a aparitiilor de doua numere pe saptamâna, respectiv în fiecare marti si vineri. Ziarul a aparut pâna în anul 1852, disparitia sa relativ rapida fiind efectul slabei

³⁴ Berzeviczy Albert, *op. cit.*, p. 360

³⁵ *Ibidem*, p. 361

³⁶ De exemplu ziarul german *Siebenbürger Bote* a fost partial folosit de putere ca tribuna oficiala- vezi Carl Göllner, *Die Siebenbürger Sachsen in den Jahren 1848-1918*, Köln 1988, p. 105.

adeziuni la public, cauzata de numarul prea mare al stirilor oficiale. Practic, acest organ de presa a fost nevoit sa-si înceteze aparitia datorita cenzurii, care nu i-a permis sa exprime la ce se asteptau cititorii.³⁸ Si acest ziar, asemanator cu *Siebenbürger Bote* a fost rapid transformat într-o tribuna a regimului.

Primul numar, aparut sub redactia lui Makoldy Sámuel promite cititorilor într-un editorial doar realizarea a ceea ce este posibil în conditiile date. În fiecare saptamâna urma sa apara un supliment al ziarului intitulat *Népbarát* (prietenul poporului) care sa contina articole cu diverse lamuriri utile pentru cititori. În primul numar este publicata prima parte a constitutiei imperiului, apoi un decret al guvernatorului militar în care se prevede pedeapsa capitala pentru cei care ar încerca sa convinga tinerii sa nu se înroleze în armata. Mai urmeaza o rubrica de stiri externe, precum si mica publicitate.³⁹

Înca din primul numar e consacrata structura ziarului, care va ramâne aproximativ în aceasta forma pe tot parcursul aparitiei sale. Prima pagina va ramâne dedicata publicarii de legi sau ordonante, uneori aici se publicau hotarâri ale tribunalelor militare privind pedepsele aplicate fostilor revolutionari. În primele trei numere a fost epuizata publicarea constitutiei; a urmat apoi darea spre publicitate a legilor privind noul sistem de impozite sau pe cele privind noua organizare administrativ-teritoriala.

În paginile ziarului se pot gasi numeroase informatii privind starea economica, despre unele fenomene specifice epocii. O mare problema a perioadei a fost asa-zisul *agio* al argintului, manifestat prin cresterea valorii monedei metalice fata de valoarea monedei de hârtie. Uneori, alaturi de alti indici economici (cotatii, preturi de referinta) era publicata si aceasta plusvaloare a monedei metalice care deseori depasea 10 %. În toamna anului 1849 se avertiza asupra faptului ca unii camatari evrei cumpara de pe piata moneda metalica, agravând astfel starea de plusvaloare a argintului.⁴⁰

S-a mai insistat asupra acestui fenomen, asigurând pe cititori ca situatia nu este periculoasa, dându-se unele explicatii sau facând publicitate pentru titlurile de stat emise pentru echilibrarea situatiei.⁴¹

³⁷ Ürmössy Lajos, *op. cit.*, p. 17

³⁸ *Ibidem*, p. 18

³⁹ *Kolozsvári Lap*, nr. I din 19 noiembrie 1849

⁴⁰ *Ibidem*, 23 noiembrie 1849

⁴¹ *Ibidem*, 14 aprilie 1850

Un alt aspect al vieții economice a fost criza multor domenii deținute de nobili. Multi dintre ei au participat la activitățile și conflictele revoluționare și au fost nevoiți să emigreze sau au fost prinși și închiși. În noile condiții legislative și politice, averile lor puteau fi confiscate de stat drept pedeapsă sau, mai simplu din cauza neplății impozitelor, care în noile reglementări loveau puternic domeniile mici și mijlocii. Multe părți de moșii ori bunuri mobile au intrat în posesia erariului care le valorifica pe calea licitației. Publicitatea pentru aceste licitații se făcea frecvent prin presă. În organul de presă de față analizat, acest gen de anunțuri apare deja în al doilea număr, precum și în cele următoare.⁴² Uneori aceste licitații priveau mai multe bunuri mobile sau drepturi valorificabile economic, cum ar fi cel de cârciumărit, macelarit ori pescuit, deseori pentru spații întinse. Licitațiile nu erau întotdeauna o consecință a neplății impozitelor sau a unor infracțiuni; deseori ele erau organizate de vânzător, fiind un indiciu al dinamismului circuitului economic dar relevând și criza economiei domeniilor. Un alt tip de licitații erau acelea prin care statul sau unele organe ale sale achiziționau bunuri sau servicii de la populație ori de la persoane juridice private. Aici putem da ca exemplu achiziționarea de către spitalul “Carolina” de asternuturi lumânări și alte produse⁴³ sau achiziționarea de cai de către armată. Un caz tipic erau licitațiile pentru cărașiile de sare.

Pentru vânzări nu se recurgea însă numai la licitații. Se vindeau direct moșii, terenuri intravilane, case, etc. Un caz tipic sunt însă darile în arenda, care puteau privi moșii întregi, sau părți ale acestora, cum este cazul la Iclodul Mare, Bontida, Sf. Gheorghe sau Ciuguzel⁴⁴. Se vindeau mori de făină sau de hârtie sau dreptul lor de exploatare ori hanuri, cum este cazul la Luncani, unde se oferea spre vânzare un han împreună cu o serie de dependințe și terenuri⁴⁵, sau dreptul de a produce bere sau alte băuturi. Și aceste cazuri ne duc cu gândul la o activitate intensă, dar se observa dezechilibrul dintre numărul mare de oferte de vânzare față de cerere. În acea perioadă era o lipsă acută de bani lichizi pentru relansarea gospodăriilor, multe dintre ele devastate în revoluție, și astfel se recurgea la aceste vânzări; ofertele erau însă deseori zadarnice, multe anunțuri apar săptămâni de-a rândul iar retragerea lor nu însemna neapărat că bunul oferit a și fost vândut. Datorită ineficienței mijloacelor de comunicare a epocii dar și

⁴² *Ibidem*, 4 decembrie 1849

⁴³ *Ibidem*, 10 februarie 1850

⁴⁴ *Ibidem*, 12 februarie 1850

⁴⁵ *Ibidem*, 31 martie 1850

datorita distantelor mari se recurgea la comisionari pentru aceste tranzactii. Astfel, informatiile despre bunurile oferite se puteau obtine de la câteva librării din Cluj.

Revoluția de la 1848, în vâltoarea evenimentelor produse a dat prilej multor jafuri și furturi a caror situație a trebuit să fie clarificată ulterior. Din păcate, astfel de evenimente s-au produs și după încheierea conflictelor iscate în revoluție. În ziar sunt publicate numeroase liste cu descrierea unor bunuri confiscate de către autorități de la cei prinși. Cei care recunosteau pe aceste liste bunuri proprii furate în timpul revoluției le puteau solicita de la capitaniile de poliție și le puteau obține dacă dovedeau dreptul de proprietate asupra lor. S-au publicat listele bunurilor găsite la revoluționarul **Hász** ori alții⁴⁶, sau de exemplu detalii despre jefuirea bisericii din Blaj. Mai târziu apare și cazul devastării “padurii schiopului” de lângă Sibiu, unde un întreg sat a furat o cantitate însemnată de lemne. Drept pedeapsă au fost obligați să ducă lemnul furat în depozitele orașului Sibiu.⁴⁷ Mai apar ulterior și alte bunuri furate - o haină de blană pentru femei, obiecte de argint sau o caruță cu cai⁴⁸. Starea de nesigurantă încă persistentă este prezentată și în cazul jafurilor de pe terenurile agricole, pentru pazirea cărora se considera necesară angajarea în număr cât mai mare de paznici.

Uneori se ofereau scurte explicații ale situației existente; de exemplu o declarație a guvernatorului militar Wohlgemuth asigură pe țărani că robota nu va fi reintrodusă, și doar proprietarii de pământ sunt responsabili pentru situația existentă. Desigur, într-o societate în care informația era riguros cenzurată și circula greu, un important rol aveau zvonurile, încă alimentate de amintirea evenimentelor petrecute cu ocazia revoluției. În contra afirmațiilor oficiale și cum am văzut deja în cele de mai sus, nici marii proprietari nu aveau o situație mai bună. Drept dovadă sunt ofertele nenumerate de vânzare, cele enumerate deja completându-se cu diverse alte bunuri mobile oferite spre vânzare, de la cărți și pâna la carute.

Interesul manifestat pentru agricultură se poate urmări și în unele anunțuri în care se ofera spre vânzare utilaje, semințe și chiar cărți de specialitate.⁴⁹ Se ofereau în număr mare și armăsari pentru montă. Mai ales în Cluj se vindeau bine și lemnele pentru foc, pentru care exista o ofertă abundentă.

⁴⁶ *Kolozsvári Lap*, 7 decembrie 1849

⁴⁷ *Ibidem*, 8 ianuarie 1850

⁴⁸ *Ibidem*, 28 mai 1850

⁴⁹ *Ibidem*, 10 martie 1850

Mai exista si o serie de anunturi inedite, pentru diverse produse de uz general, de exemplu era la moda în vremea aceea o pânza speciala pentru tratamentul reumatismului (pânza-patent englezeasca). Se ofereau si diverse prestari de servicii, de la cursuri de limbi straine, mai ales germana, efectuate la domiciliu, pâna la transporturi, unde monopolul pare sa fi fost detinut de firma Biasini, care facea curse cu trasuri spre Sibiu, Brasov ori Bucuresti.

Un alt aspect, mai putin legat de starea economica, dar relevant pentru reconstituirea atmosferei sociale existente în epoca este desfasurarea procesului de represiune contra participantilor la revolutie. Acest demers, întreprins de catre stat cu o consecventa sporita a cauzat numeroase modificari sociale. Multi fosti revolutionari, aproape în totalitate maghiari au fost nevoiti sa emigreze, înfruntând deseori conditii ostile în noul lor mediu. Totusi, cei care au ales ca destinatie Anglia ori Statele Unite au avut parte de conditii asemanatoare cu cele de acasa.

Ziarele epocii abunda de publicarea sentintelor tribunalelor militare, aceste articole fiind dublate si de diverse afise care faceau publice aceste sentinte. Desigur, aceste anunturi nu aveau numai un rol de publicitate, ci si o finalitate mai ascunsa, aceea de a intimida populatia, de a se arata ca revolutia a fost învinsa si ca cei responsabili sunt trasi la raspundere. Tot cu acest scop exista si prezentari ale acestor forme de detentie, cu descrierea regimului si a tratamentului detinutilor.⁵⁰ Aceste sentinte nu se refereau numai la fapte savârsite în timpul revolutiei, ci si dupa aceea. Astfel, pentru cântarea în public de cântege defaimatoare un cetatean a primit doi ani de munca silnica, iar pentru traducerea unui înscris defaimator un medic evreu a primit ca pedeapsa trei ani de închisoare (!)⁵¹. Pedepse mai mici primeau complicii si cei care au ajutat în diverse forme pe participantii la revolutie. Sunt multe cazuri în care regimul dovedea clementa fata de unii condamnatii- este si cazul unui ceh care a luptat împotriva împaratului si a fost condamnat la moarte prin împuscare si confiscarea averilor, dar pedeapsa a fost comutata la sase ani de închisoare grea. Astfel de acte de clementa erau si diversele donatii facute de catre unii oficiali. Multi au mai fost condamnatii pentru initierea de adunari ilegale, instigare la dezertare, ascunderea de arme si munitii. Pentru aceste fapte pedepsele erau mai mici, exprimate în saptamâni de închisoare.

⁵⁰ *Ibidem*, 13 ianuarie 1849

⁵¹ *Ibidem*, 27 noiembrie 1849

Si celelalte ziare ale vremii au trasaturi si forme asemanatoare. Se poate chiar afirma ca ziarele de atunci erau mai mult asemanatoare între ele decât diferite. O sumara privire în continutul “Gazetei de Transilvania” confirma aceasta asertiune. Dedicata populatiei românesti din provincie, ziarul amintit este tiparit cu doua tipuri de caractere- o parte cu litere latine (partea oficiala), iar cealalta cu slove chirilice. Partea oficiala, asemanator celorlalte ziare, aduce la cunostinta publicului cititor legi, ordonante ori alte reglementari. Cealalta parte prezinta stiri interne si externe, precum si alte comunicari. Nu lipsesc nici de aici publicarile de sentinte de “judecata belica”, ori citarile la diverse procese. O observatie foarte interesanta este aceea ca, desi se adreseaza unei majoritati a populatiei Transilvaniei, numarul anunturilor de mica publicitate este extrem de scazut, mai ales cel al anunturilor persoanelor private. Celelalte anunturi pot fi eventual considerate un fel de reclame, de exemplu cele în care se ofera spre vânzare carti si dictionare în limba germana.⁵² Acest fenomen poate fi explicat prin faptul ca populatia româneasca, careia i se adreseaza ziarul avea o viata economica cu un mai pronuntat caracter de stabilitate, în care predominau activitatile agricole desfasurate în gospodarii familiale. Drept comparatie, în ziarele maghiare din Transilvania si Ungaria autorii celor mai multe anunturi de acest gen sunt proprietarii de mosii, meseriasii ori liber-profesionistii, iar în Transilvania ponderea acestor activitati era relativ slab reprezentata în rândurile populatiei românesti la acea data.

Un alt aspect interesant, prezent destul de des în ziarul analizat sunt colectele pentru beneficiul bisericilor ori al scolilor. Aceste manifestari care au si un caracter economic sunt o dovada a coeziunii sociale prezente în rândurile populatiei românesti. Deseori se publica liste cu numele celor care au scris cu diverse sume, aceste persoane fiind de regula liber-profesionisti, preoti sau functionari.

O alta problema interesanta care apare într-unul din numerele ziarului⁵³ este cea a monopolului asupra tutunului. Relevante sunt argumentele redactorilor în sprijinul acestei masuri economice, care argumente ne ofera o perspectiva asupra mentalitatii epocii. Astfel, se precizeaza ca “tabacul este pentru oameni acel articol de lux fara care omenirea traie prea bine câteva mii de ani”. Este un viciu cu care *‘barbatii își frig si înnegresc dintii, își împut gura si tot trupul, își slabesc peptul, își îmbata capul cu narcoticul din tabac’* Concluzia este ca

⁵² *Gazeta Transilvaniei*, 25 iunie 1852

⁵³ *Ibidem*, 28 iunie 1852

“înțeleptii statului” sunt îndreptățiți să traga foloasele de pe urma acestui viciu, monopolul de stat asupra tutunului fiind considerată aici o măsură binevenită.

Un caracter similar vădește și ziarul săsesc “Siebenbürgischer Volksfreund”. Între articolele acestuia se găsesc de exemplu laude aduse rusilor ca și popor, insistându-se pe corectitudinea politică a intervenției acestora contra mișcării revoluționare maghiare. Acest ziar are mai mult un caracter politic, nelipsind desigur nici comunicările sentințelor militare ori conferirile de decorații. Anunțuri cu caracter economic sunt foarte puține și se constată lipsa anunțurilor de mică publicitate, dar aici nu trebuie uitat nici caracterul mai mult politic și social al acestui organ de presă. Stiri externe sunt prezente și aici într-o proporție însemnată.

Studiul presei pentru perioada cercetată nu oferă din păcate foarte multe indicii asupra evoluțiilor economice, aceasta, pe de o parte datorită unei alte finalități a publicațiilor periodice în epocă, pe de altă parte datorită cenzurii impuse, care a avut ca efect și mari greutăți în publicarea acestor ziare și lipsa de spațiu de publicare. Informații asupra dinamicii economice la nivelurile inferioare ale societății se reflectă însă mai bine în presa mai târzie, într-un context în care societatea devine mai deschisă și restricțiile impuse de putere încep să slăbească.

2. Atitudini ale sasilor față de noul regim

Evenimentele contradictorii ale revoluției de la 1848-49 din Transilvania și tulburările cauzate de acestea au lăsat, o dată cu calmarea spiritelor, în urma lor noi realități. Majoritatea fenomenelor politice, sociale, economice, etc. care au avut loc ulterior își găsesc rădăcinile în fenomenul revoluționar. Impactul asupra mentalităților colective a fost unul extrem de puternic. Mai ales războiul civil, punctul culminant al revoluției a mișcat din rădăcini vechiul

edificiu al percepției identității și alterității, impunând noi redefiniri. În acest context tulbure (pe care l-am putea numi chiar un *vid de perceptie a celuilalt*) o influență puternică a avut și instaurarea noului regim, cel neoabsolutist. În acest creuzet s-au născut deci noile idei, percepții, marcate însă de traumele violentele fenomene ce au avut loc; era de fapt un context prielnic unor evoluții inedite pe planul structurilor mentale, traumatizate social, dar și psihic. Era un moment prielnic apariției și evoluției miturilor politice⁵⁴.

Amestecul puterii vieneze în organizarea pamântului regesc, neacordarea drepturilor cerute de revoluționarii sași care au luat parte la lupte de partea Curții au dus la o stare de decepție vis-à-vis de Viena și Împărat. Relevanța este exprimarea lui Fr. Sachsenheim, care după ce s-a întors din Viena, nereușind să obțină nimic din cele cerute, a afirmat că *sacrificiile repetate pentru Casa imperială nu au avut nici un rost*⁵⁵. Era starea de spirit prezenta și în rândul românilor, decepționați la rândul lor de Viena, prin nedeplinirea cererilor formulate în numeroasele petiții, în care se sublinia de fiecare dată atașamentul cu care revoluționarii români au luptat pentru apărarea coroanei⁵⁶. Pentru început se observa asadar similaritatea situației în care se aflau românii și sașii- situație care-și avea cauzele în poziția lor în timpul revoluției.

După potolirea violentele, puterea centrală a început să implementeze noul regim, caracterizat prin oprimarea mișcărilor care au provocat violentele revoluționare. S-a recurs la un aparat politienesc numeros, au fost fixate numeroase interdicții prin legi și ordonante. Biserica evanghelică, una dintre cele mai reprezentative instituții ale sașilor, a fost la rândul ei supusă la numeroase limitări. Mai multe școli ale acestora au fost așezate sub ascultarea clerului catolic, unele au fost chiar închise. Nici școlile românilor ori maghiarilor nu au fost mai favorizate. Desigur, toate aceste intervenții contra bisericilor naționale și a școlilor acestora faceau parte dintr-o politică de *catolicizare*, componentă a regimului neoabsolutist.

Una dintre cele mai relevante poziții față de această criză post-revoluționară a loialismului față de Viena a sașilor este reprezentată de J. Bedeus von Scharberg, care scrie următoarele în autobiografia sa: “ *Fără o judecată prealabilă am fost omorâți și duși la groapa fără cruce și lumină. Asta a fost rasplată pentru toate realizările și suferințele noastre din acești*

⁵⁴ S. Nicoara, T. Nicoara, *Mentalități colective și imaginar social*, Cluj-N., 1996

⁵⁵ “Nur dann ist das Kaiserhaus es nicht wert, dass man sich stets für es geopfert hat”-Fr. Sachsenheim, apud C. Göllner, *Die Siebenbürger Sachsen in den Revolutionsjahren 1848-49*, București, 1967

ani de pericol ! Un astfel de tratament nu am meritat noi de fapt. Întâi s-a abuzat de noi la demonstratii, s-au acceptat donatiile si sacrificiile noastre, am fost împodobiti cu pene si ni s-au promis munti de aur. Dar trecând pericolul, s-a crezut ca nu mai este nevoie de noi, si asa s-a schimbat totul. Si când noi ne aparam pielea si ne-am permis sa facem cereri pentru mentinerea existentei noastre de pâna acum, am fost etichetati ca reactionari si instigatori⁵⁷. Este o luare de pozitie dura, dar relevanta pentru politica Vienei, caracterizata de lipsa perspectivei. Practic, în anii urmatori, Viena va întinde mâna puternicei nobilimi maghiare (în rândul careia nemulțmirile erau la fel de mari ca în cazul sasilor, de pilda), refuzând sa multumeasca celor care în vâltoarea evenimentelor nu s-au dezis de loialitatea fata de Curte. Rezultatul a fost, din pacate, dezbinarea si racirea raporturilor dintre cele trei mari etnii transilvanene, fiecare dintre acestea privind pe ceilalti cel puțin cu suspiciune, retragându-se în sine, reducând comunicarea la minimum. Desigur, aceste stari au ramas latente, orice fel de exprimare fiind îngradata si cenzurata de regimul neoabsolutist.

Dintre numeroasele petitii înaintate de sasi, relevanta este cea a comunitatii Sibiului în ianuarie 1850 în care se scria ca *‘hatiunea saseasca nu poate crede în nimicirea sa...Acum, dupa atâtea suferinte si furtuni, dupa asa un mare sacrificiu adus de natiunea saseasca Statului, manifestul nu poate si nu are voie sa fie folosit la înmultirea actelor din arhiva trecutului’*⁵⁸.

Cu toate îngradirile exprimarii, în presa transpar totusi unele referiri despre starea de fapt din Transilvania. Multa vâlva au cauzat *scrisorile sasesti* publicate în Pester Lloyd în anul 1850, unde se scrie ca *‘sasii sunt urmariti si persecutati. Ei suporta zilnic dureroasele pierderi ale drepturilor si institutiilor’*⁵⁹, alaturi de numeroase alte aprecieri negative la adresa politicii de egala îndreptatire a natiunilor transilvanene practicata de Viena. Numeroasele abuzuri ale autoritatilor, mai ales ale celor militare confirma faptul ca numerosi functionari s-au comportat ca si niste ocupanti. Un ofiter austriac chiar a bruscat un taran sas strigând ca *‘noi am ocupat tara’*⁶⁰. Principalul organ de presa, *Siebenbürger Bote*, a devenit practic un ziar oficial, care, ca mai toate organele de presa care apareau în acea perioada, abunda de

⁵⁶ Ion Cârja, Avram Iancu si “bunul împarat” în sensibilitatea colectiva româneasca la 1848, în “Buletinul Cercurilor Stiintifice Studentesti”, Alba Iulia, 1995

⁵⁷ J. Bedeus von Scharberg, apud C. Göllner, *op. cit.*, p. 239

⁵⁸ Fr. Teutsch, *op. cit.*, p. 295

⁵⁹ *Der Lloyd*, 15 si 20 iunie 1850

⁶⁰ Fr. Teutsch, apud Carl Göllner, *Die Siebenbürger Sachsen in den Jahren 1848-1918*, Köln, 1988, p. 105

publicarea unor legi, ordonante, declaratii ale autoritatilor. Imaginea noului regim a fost mult compromisa de catre amintitii functionari, "husarii lui Bach", care prin comportamentul br arogant si cunoasterea insuficienta a limbii germane (erau recrutati din diversele regiuni ale Imperiului), au sporit si mai mult neîncrederea sasilor în noul regim. O figura care confirma imaginea de functionar, si de ce nu, de cotropitor abuziv este cea a jandarmului. Statul a considerat necesara înfiintarea a acestei institutii, pentru a putea interveni rapid si a ajuta celelalte organe la îndeplinirea sarcinilor, în conditiile în care politia nu era considerata de încredere, aflându-se înca sub influenta marilor proprietari. Jandarmeria (gens d`armerie) a fost folosita si în interes politic, mai ales pentru supravegherea celor banuiti ca sar ocupa cu activitati subversive (persoanele aici vizate au fost chiar foarte numeroase, mai ales din rândul intelectualilor, mestesugarilor ori comerciantilor). Multe abuzuri a provocat reglementarea potrivit careia acel jandarm care captureaza un raufacator primeste o recompensa în functie de pedeapsa care i se va aplica celui prins daca se va dovedi vinovatia lui. Amestecul brutal al jandarmeriei în viata sociala dar si privata a oamenilor a provocat nemulumiri extrem de mari. Un observator al vremii nota ca "*în mâna unui singur jandarm era data o putere foarte mare si ei [jandarmii,n.n.] trebuie sa nu fi fost oameni sa nu abuzeze de ea*"⁶¹.

Un exemplu concludent în acest sens îl constituie un comisar adus din Galitia, pe nume Strohmeier. Acesta a avut în decursul anilor în care a servit în aceasta functie un comportament arogant, care displacea mult cetatenilor. Era un om needucat, un catolic convins dar care încerca totusi sa se integreze în comunitate. Pe lânga alte persecutii, a introdus reglementari drastice pentru curatenia si ordinea pe strazi; pe un locuitor caruia i s-a stins lampa în timp ce mergea catre casa l-a arestat si a vrut sa-l duca la închisoare la Sibiu. La un moment dat, cu ajutorul unui ofiter de jandarmi, a ocupat o scoala maltratând pe elevi si profesori⁶². Pentru sasi pareca ca au revenit vremurile grele din perioada lui Iosif al II-lea, dar într-o forma si mai acuta.

Nici la nivelele superioare ale deciziei din "Marea Austrie" situatia nu era mai buna. Încercarile legislative de reglementare a egalei îndreptatiri a natiunilor nu contineau elemente concrete care sa îmbunatateasca situatia existenta, iar în manevrele tactice Curtea dadea dovada de o mare indecizie. Deputatia saseasca din anul 1851 a constatat la rândul ei ca Viena nu avea nici o reprezentare despre realitatile din Transilvania⁶³. Fata de aceasta situatie, Universitatea

⁶¹ Fr. Teutsch, *op. cit.*, p. 302

⁶² Fr. Teutsch, *op. cit.*, p. 302

⁶³ Fr. Teutsch, *op. cit.*, p. 299

saseasca s-a pronuntat în cinci petitii, în care se cereau mai ales masuri administrative, privind organizarea Sachsenland-ului si politice privind votul pe baza unui cens moderat. Desigur, raspunsul Vienei la aceste cereri a fost unul negativ, guvernatorul militar Wohlgemuth considerând ca ideea înfiintarii în Transilvania a unui Kronland independent ar iesi din cadrele politicii de egala îndreptatire si ar fi nefondata si inadmisibila⁶⁴. Concomitent, si o delegatie româneasca cerea înfiintarea unui teritoriu românesc, tot pe teritoriul Sachsenland-ului. În cele din urma, în martie 1851, printr-o ordonanta imperiala s-a interzis denumirea de “Sachsenland”, ceea ce a provocat mari nemulumiri sasilor, care înca mai sperau în realizarea cel putin partiala a promisiunilor din manifestul imperial din 21 decembrie 1848. Wohlgemuth, înca înainte de moartea sa, a decis noua împartire administrativ-teritoriala a Transilvaniei, împartire puternic contestata de urmatorul guvernator, Schwarzenberg, care considera ca noua reglementare va adânci si mai puternic animozitatile nationale, si o aplanare reala a acestora poate fi realizata numai printr-o îndreptatire egala completa a natiunilor. Ajuns de curând în Transilvania sa-si ocupe noua functie, noul guvernator a rostit un toast pentru binele “ *unei semintii care a demonstrat ca fidelitatea germana înca nu s-a stins*⁶⁵”.

Pentru a se scoate din functiune Universitatea, comesul Salmen a fost numit consilier la Curtea de Casatie vieneză. Dupa ce a ocupat functia, Salmen a încercat sa initieze demersurile pentru alegerea unui nou comes, înaintând în acest sens si o petitie catre guvernator. Nu s-a întâmplat însa nimic, au mai fost înaintate numeroase proteste, dar Universitatea a ramas inactiva pâna în 1861. Urmatorul pas a fost înfiintarea noului organ consultativ denumit Statthaltereii (consiliul locumtenential). Acesta era compus din functionari straini care decideau dupa bunul lor plac, ceea ce a trezit numeroase proteste, la care s-a raspuns cu amenintari ori deloc. De exemplu, când comunitatea orasului Sibiu a protestat contra unei decizii a guvernatorului, a fost amenintata cu dizolvarea, primarul orasului, Konradsheim a “primit” o alta functie, oratorul comunitatii, S. Binder si senatorul Seivert fiind demisi⁶⁶. Membrii comunitatii orasului Sibiu puteau uneori citi în ziare deciziile pe care urmau sa le ia în urmatoarea zi. Acest fapt este ilustrat de urmatoarele versuri, scrise de un autor necunoscut:

*Cunosti consiliul care nu are nimic de decis,
Care face mari datorii si nu are ce plati ?*

⁶⁴ Carl Göllner, *Sachsen 1848-1918*, p.106

⁶⁵ Fr. Teutsch, *op. cit.*, p. 306

⁶⁶ *Ibidem*, p. 109

Caruia i se dicteaza cu grija decizia

Si se publica înainte de sedinta

Ca în ziar consiliul surprins

Citeste cu mirare ce a decis ?⁶⁷

În urma concordatului din anul 1855 a crescut mult puterea Bisericii catolice. Aceasta își câstigase oricum în timp o reputație proastă în rândul sasilor, prin poziția sa antigermană (deutschfeindlich)⁶⁸. Prin concordat, statul austriac a devenit complet expus Bisericii, considerată o instituție pe care parțial se spijinea statul și tronul. Reglementările canonice au început să fie implementate, iar bisericile protestante au ajuns să fie doar tolerate. Controlul exercitat asupra lor de clerul catolic a fost atât de puternic, încât au încercat să intervină și la nivelul alegerii preoților protestanți. Au fost aduși misionari iezuiti și au fost ridicate diverse interdicții contra căsătoriilor mixte, fiind încurajate trecerile în tabara catolică. S-au organizat procesiuni, la ele fiind obligați să participe numeroși membri ai breslelor, indiferent de confesiune. S-a dispus ca soldații protestanți căzuți în 1859 să fie îngropați separat de cei catolici, interzicându-se manifestările religioase “acatolice”. Episcopia Transilvaniei a fost reactivată prin conferirea titlului episcopal lui Lajos Haynald în octombrie 1854. Biserica catolică a devenit astfel o redutabilă putere în Imperiu, cauzând multe temeri în legătură cu viitoarele măsuri, mai ales în condițiile în care cardinalul Rauscher declara într-o circulară incredibilul fapt că “cei mai mari inamici ai societății sunt pregătirea superioară și știința”⁶⁹. Contra intervențiilor catolice care tindeau să distrugă instituții tradiționale, cum a fost de exemplu desființarea uniunii evanghelice Gustav Adolf, a intervenit deputatul sas Karl Maager. El a combătut concordatul și a intervenit pe lângă Împărat pentru revizuirea sa⁷⁰. În rândul sasilor a avut loc o puternică mișcare de solidaritate cu deputatul Maager. S-au vândut numeroase portrete ale lui; alte obiecte, precum palariile, cravatele și ceasurile “Maager” au fost foarte îndragite în epocă. Peste tot a fost respectat, primind numeroase scrisori de mulțumire, fiind numit cetățean de onoare al mai multor orașe. Se spunea, că atunci când intra

⁶⁷ Kennst du den Rat, der nichts zu raten hat/ Der grosse Schulden macht und nichts zu zahlen hat?/ Dem man den reiflichen Beschluss diktiert/ Ihn selbst noch vor der Sitzung publiziert/ Dass in der Zeitung der verblüffte Rat/ Mit Staunen liest, was er beschlossen hat ?-Ibidem, p. 110

⁶⁸ Fr. Teutsch, *op. cit.*, p. 304

⁶⁹ Fr. Teutsch, *op. cit.*, p. 306

⁷⁰ *Ibidem*, p. 331

într-o cafenea ori restaurant, toata lumea se ridica în picioare ca sa-l salute⁷¹. Respectul aratat de sasi are toate trasaturile unui cult dedicat deputatului Maager, în care toti vedeau un simbol al rezistentei contra regimului neoabsolutist. Printr-o petitie la Împarat, el a cerut chiar schimbarea formei de guvernământ în una parlamentar- constitutionala, precum si libertatea presei, motivând ca aceste schimbari ar fi si în interesul dinastiei. În raspunsul Împaratului se putea citi: *“Fiti convins ca eu vreau numai binele popoarelor mele. Spuneti sasilor mei credinciosi ca sper ca ei sa fie multumiti de deciziile mele”*⁷².

Multa dezbinare în rândul natiunilor a cauzat si finantarea ridicarii de scoli de catre stat; fiecare comunitate încerca obstructionarea celuilalt si obtinerea beneficiilor pentru sine. De exemplu, locuitorii sasi din Vurpod (Sibiu) au refuzat cererea locuitorilor români care cereau fonduri pentru construirea unei scoli, pe motivul ca acestia au mai primit în ultimele doua decenii astfel de fonduri si tot nu au construit o scoala. În fine, s-au aratat dispusi sa dea 100 fl si materiale dar numai dupa începerea efectiva a lucrarilor de constructie⁷³. Nu au lipsit nici cazurile de delatiune, fruntasii “celeilalte” natiuni fiind acuzati frecvent cu organizarea de comploturi; în petitiile pentru obtinerea de fonduri s-a facut uz frecvent de pozitia loiala a unora fata de Viena în timpul revolutiei, argument pe care Curtea deseori l-a ignorat.

Sasii nu s-au limitat însa doar la înaintarea de petitii, ci au recurs si la alte actiuni de protest. Autoritatile avertizau în 1850 despre existenta unor emisari democrati englezi, care aduceau brosure pe care le împarteau unor persoane de încredere. S-a descoperit la Sibiu si o conspiratie a ucenicilor pantofari, iar în anul 1852 a avut loc o greva a ucenicilor croitori. Au mai avut loc si alte actiuni izolate, s-au confiscat numeroase scrieri incendiare⁷⁴.

Vizita Împaratului din anul 1852, cu toate ca a fost un moment important al perioadei, nu a adus nici o modificare a raporturilor cu Viena. Capul Imperiului a fost primit cu mare sarbatoare si bucurie. La Sibiu s-au pus bazele spitalului Francisc Iosif, unde mai târziu au activat renumiti medici sasi. În onoarea Împaratului a fost prezentat dansul sabiilor, pentru ultima oara de fapt în Transilvania, ceremonial care era organizat obicei cu ocazia alegerii unui nou comes.

⁷¹ *Ibidem*, p. 332

⁷² *Ibidem*, p.333

⁷³ Deák Ágnes, *Nemzeti Egyenjogúsítás 1849-1860*, Bp., 2000

⁷⁴ C. Göllner, *op. cit.*, p. 111

Casatoria tânărului împărat cu printesa Elisabeta de Bavaria, în aprilie 1854 a dat prilej pentru afirmări dese a atasamentului și fidelității față de tron, cu toate că situația politică nu a dat semne de îmbunătățire nici după acest moment. Referitor la situația din această perioadă, Bedeus von Scharberg nota: “ *Actualii nostri stăpâni nu au luptat cu noi, nu știu nimic despre necazurile noastre, nu au nici un fel de sentimente pentru noi, ne apasă, lovesc și ne smulg cât îi tine; și dacă se vrea a se vorbi despre merite, ei devin nerăbdători și ne întorc spatele...dar proiecte pentru a ne face mai fericiți și pentru a ne civiliza sunt nesfârșite...dar cetățenii nici nu sunt întrebați despre părerea lor, și mai puțin despre acordul lor, ci ei trebuie să vrea*”⁷⁵.

În anul 1858 a murit guvernatorul Schwarzenberg, sub conducerea urmașului său Liechtenstein regimul absolutist a început să se clatine. În anul următor, după nefastul război puterea centrală a început să acorde unele concesiuni, ca de exemplu largirea libertății de exprimare a presei. Astfel a apărut “*Siebenbürger Quartalschrift*”, condus de K. Schmidt, vechiul redactor al „*Siebenbürger Bote*”. Noua revistă a adoptat o poziție defavorabilă absolutismului, desigur în măsura în care afirmarea acestei poziții era posibilă atunci, militând pentru redarea vechilor drepturi ale sașilor și pentru un regim mai liberal.

Scurta expunere de mai sus a reacțiilor față de noul regim în societatea sașească ne poate sugera multe idei și concluzii. Un aspect asupra căruia merită insistat este criza loialității dinastice a sașilor, fenomen asemănător celui care în aceeași perioadă a fost caracteristic și românilor transilvăneni. Sașii participanți la conflictele revoluționare din 1848-49 s-au simțit profund decepționați de răspunsurile Vienei. În universul mental al locuitorilor sași au apărut în această perioadă noi schimbări. Rezistența față de intervențiile considerate arbitrare ale Vienei s-a manifestat și prin creșterea atasamentului față de instituțiile tradiționale, dar din păcate și acestea au fost “atacate” de noile reglementări, limitându-li-se drastic rolul social. Se poate face asemănarea societății sașești transilvane cu o cetate, care, asediată, își întărește zidurile de apărare. Intervenția politicii neoabsolutiste poate fi constatată pe două planuri- acela central, direct, prin legile și reglementările emise de către Viena, și planul local, prin agenții puterii centrale- beamteri, jandarmi- autori a numeroase abuzuri. Aici putem aminti imaginea beamterului galitian- arogant, nestiutor de carte, care găsește o adevărată plăcere în zelul cu care intervine în viața publică și privată a cetățenilor. O altă astfel de figură este cea a

⁷⁵ Fr. Teutsch, *op. cit.*, p. 316

jandarmului, prezentata deja pe parcurs. Aceste figuri trezeau în rândul locuitorilor teama, dar și repulsie. Desigur, sub acest “asediu”, locuitorii au strâns legaturile sociale între ei; sub aceste presiuni coeziunea socială a devenit mai puternică.

O popularitate deosebită au avut fruntasii mișcării de rezistență contra absolutismului. Aceștia, considerați un fel de *salvatori*, s-au bucurat de un adevărat cult, fenomen specific nu numai sașilor transilvăneni; solidaritatea cu aceștia era un fenomen european. Cel mai bun exemplu este figura lui *Karl Maager*, deputatul saș care s-a opus politicii vieneze. Aceste persoane focalizau de fapt toate energiile populare îndreptate contra nedreptului regim. Sașii transilvăneni, caracterizați printr-un atașament profund față de valorile tradiționale, au perceput influențele externe foarte acut. Beamterii aduși din alte părți ale Monarhiei erau văzuți ca un corp străin, la fel și reglementările puterii centrale; sistemul juridic sașesc avea o dinamică proprie, de câteva secole, bazată pe principii specifice, neîncalcate până atunci de nimeni, orice imixtiune fiind considerată o agresiune, trezind numeroase mecanisme de apărare.

3. Vizita împăratului Francisc Iosif din vara anului 1852

Unul dintre motivele principale ale amplei vizite imperiale a fost cunoașterea la fața locului de către tânărul împărat a realităților vastului său imperiu, pentru că tânărul monarh, cunoscând mai bine unele aspecte, să poată lua decizii conform propriilor convingeri, fără a se baza prea mult pe sfatul ministrilor săi.⁷⁶ Oricum, în Monarhia Habsburgică, vizitele imperiale aveau o tradiție proprie; să ne amintim aici numai de vizita împăratului Iosif al II-lea și de impactul acestui eveniment.

⁷⁶ Márki Sándor, *I. Ferenc József Magyarország királya*, Bp, 1907, p. 65

Dupa ce tânarul monarh a parcurs partea o parte dintre provinciile vestice si nordice ale imperiului Italia, Silezia, Moravia, Cehia, Galitia si Bucovina, a ajuns cu vaporul la Budapesta⁷⁷, la 5 iunie, fiind primit de catre primatul Scitovszky (una dintre cele mai marcante personalitati ale Ungariei acelei vremi) împreuna cu 22 de episcopi, fiind omagiat ca urmas al Sf. Stefan si ca nepot al împaratului Francisc. În capitala a stat 6 zile, bucurându-se de o primire entuziasta. De aici a continuat vizita sa în Ungaria, calatorind mult si pe Dunare, cu vaporul, dar deseori s-a folosit de trasura iar de alte ori a tinut sa mearga calare, mai ales cu ocazia festivitatilor ocazionate de primirea sa în localitati. Scopul vizitei “pe districte” nu a fost atât de mult cautarea unei împacari cu Ungaria, ci inspectarea tarii. La Budapesta împaratul a inspectat constructia “Bastiliei ungare”-a Citadelei de pe Gellérthegy, o constructie de nu prea mare însemnatate militara, mai mult având un scop simbolic, attentionând asupra puterii învingatorului.⁷⁸ Peste tot a fost întâmpinat cu porti triumfale decorate, aclamatii, flori; de fiecare data a intrat la început în biserica, urmând apoi primirea de delegatii si acordarea de audiente, vizitarea diverselor institutii-activitati încheiate seara de turul orasului vizitat, iluminat cu aceasta ocazie. Pe parcursul vizitei, împaratul se culca de regula la ora 10 seara dar deseori se scula la orele 2-3, mai ales când avea sa calatoreasca mult în ziua urmatoare; oricum ruta parcursa a fost foarte ampla, dat fiind ca între 11 iunie si 14 august a parcurs mai multe mii de de kilometri.⁷⁹

A urmat vizita în Banat si Partium, regiuni care conform împartirii administrative ale vremii apartineau de Ungaria; la Arad a gratiat 135 de detinuti politici si înca 386 de drept comun. Presa vremii, atât cea a imperiului cât si cea internationala, au comentat amplu vizita imperiala. Ziarul “Lloyd”, una dintre cele mai însemnate publicatii ale vremii, aprecia ca stravechea loialitate a maghiarilor fata de Casa conducatoare si-a regasit, în sfârșit, locul, si ca *“uitarea de catre un împarat a greselilor si a patimilor unui popor condus pe cai gresite nu tine numai de politica sa, ci este o datorie a sa”*. Vremea împacarii cu maghiarii nu sosise înca; aceleasi ziare care prezentau în mod triumfal vizita imperiala comunicau totodata numeroase sentinte, unele capitale, pronuntate contra fostilor revolutionari de la 1848, iar împaratul, pe lângă gratierea unui numar mare de detinuti politici, mai cu seama maghiari, a oferit decoratii

⁷⁷ Dintre toate provinciile vizitate în acest an, Ungaria si Transilvania au fost printre ultimele, v. Estók János, *Magyarország története 1849-1914*, Bp. 1999, p. 29

⁷⁸ Estók János, *op. cit.*, p. 29

⁷⁹ Márki Sándor, *op. cit.*, p. 66

celor care au luptat de partea coroanei în 1848-49. Era o politica oarecum duplicitara, dar din partea împaratului era singura cale, cea de mijloc ori de compromis, care caracterizeaza din plin aceasta perioada. Din pacate, una dintre cele mai mari probleme ale imperiului a fost necesitatea de a duce aceasta politica de compromis, de împaciuire a nationalitatilor, ale caror interese erau deseori antagoniste. O legatura strânsa între ideea de împacare si vizita împaratului este subliniata si într-un articol al *Siebenbürger Bote* despre pregatirile pentru primirea monarhului: *„Nu am dori sa deranjam placutele clipe ale asteptarii înaltului nostru monarh cu amintiri mai apropiate la un trecut în care marea Austrie si mai ales patria noastra au fost vizitate de [evenimente atât de] dure...”*⁸⁰ subliniind apoi rolul figurii împaratului în reinstaurarea linistii si a pacii.

În vederea primirii monarhului s-au facut toate pregatirile necesare; acestea au fost coordonate atât pe plan central cât si local, lucrarile legate de pregatire fiind continuu supravegheate de autoritati. Un rol important a fost acordat drumurilor, vestite în acea perioada pentru starea proasta în care se aflau, dar si la acest capitol, cu toate eforturile depuse, mai încapeau observatii: *‘Peste tot se lucreaza harnic la drumuri, dar ar trebui avuta mai multa grija cu prunduirea, fiindca [drumul] este plin cu pietre foarte mari, pe care nu le poate sfarâma nici cea mai încarcata caruta, asa ca trasura va scoate si sufletul din calator’*- mentiona un ziar maghiar.⁸¹ Nu numai drumurile stateau însa în grija minutioasei organizari a vizitei imperiale, ci si alte aspecte, pentru reglementarea carora au fost emise circulare. Un astfel de act de la sfârșitul lunii iunie 1852 atentiona pe consilierii intimi, pecamerarii si cavalerii de ordine austriaca, care s-ar afla la momentul vizitei în tara, sa se afle la 23 iulie în Sibiu, unde împaratul va sta 2 zile, si la Cluj, unde *“va avea si nobilimea întreaga a Ardealului ocazie în ambele locuri a-si depune Majestatii Sale preînaltului împarat datornicul sau omagiu”*.⁸² O imagine mai detaliata despre pregatirile vizitei din Timisoara ne poate da un alt material din presa transilvaneana de limba maghiara, unde se afirma ca *“sosirea Majestatii Sale Imperiale Si Regale Apostolice este asteptata în toate cercurile cu o bucurie încordata. Se fac deja pregatiri de mare anvergura, pentru ca Timisoara sa primeasca pe tânarul principe (fejedelem, n.n.) cum se cuvine. Din partea orasului se face totul, pentru ca sarbatorirea sosirii Majestatii Sale sa nu ramâna în urma celorlalte orase. Iluminarea orasului va fi si ea*

⁸⁰ *Siebenbürger Bote*, nr. 104 din 2 iulie 1852

⁸¹ *Kolozsvári Lap*, nr. 386 din 10 iunie 1852.

⁸² *Gazeta de Transilvania*, nr. 50 din 25 iunie 1852.

cât se poate de stralucita. Nu numai autoritățile, ci și multi dintre particulari fac pregătirile necesare în această privință. În acel punct, unde Majestatea Sa va trece granița Voivodinei, va fi ridicat un mare arc de triumf...”⁸³ Organele de presă comunică și programul oficial al vizitei; astfel se precizează că “acea zi bucurătoare” în care împăratul va vizita Clujul va fi în 19 iulie (stil vechi) iar un program mai amplu care precizează unele date este preluat din ziarul Lloyd.⁸⁴ Și Biserica s-a preocupat mult de organizarea vizitei. Astfel, la 13 iunie, Saguna va emite un circular pentru pregătirea acestui eveniment, destinat clerului ortodox. Acestora le este indicat să aștepte pe împărat, îmbrăcați cu cele mai pompoase haine bisericesti, ținând în mână evanghelia și crucea, să fie în deplină înțelegere cu autoritățile civile și dacă au cereri către împărat, acestea să fie înaintate “cu înțelegere și tact”. În final, înaltul prelat exprimă: “Acum însă după ce sub sceptrul Majestății Sale ne am mântuit de apăsările timpurilor trecute, după ce Majestatea Sa s-a îndurat a face și pe națiunea română și pe biserica noastră partașă de mai multe bunătăți...cu nădejde deplină și cu evlavie fășca să ne rugăm de Majestatea Sa, ca să se îndure a hotărâ cele de lipsă și pentru dotăția clerului și a școlilor, și noi precum până acum, așa și în viitor vom fi rugători către Dumnezeu, ca să-i dea o Domnie fericită și îndelungată.”⁸⁵

Vizita împăratului în Banat și Partium este de asemenea prezentată în presă. Conform articolelor care descriu acest eveniment, în dimineața zilei de 15 iunie suita imperială a ajuns la Pecica, iar pe drumurile dintre localități monarhul era așteptat de către locuitorii “îmbrăcați sărbătorește...cu porți triumfale, steaguri, flori risipite pe drum și sunet de clopote, amestecate cu strigate de bucurie...”⁸⁶. Cei curioși să vadă acest eveniment au venit și din satele vecine, dar uneori și de la mai mare depărtare. În aceeași zi, împăratul ajunge la Timisoara, unde fu asaltat de un număr mare de oameni care își înmănată petiții, mulțora aparând “ca un înger salvator”. În centrul Timisoarei fu primit cu cea mai mare pompă, în fața lui numeroase fete aruncând flori pe drum; în biserică centrală a fost oficiat un Te Deum, de unde monarhul s-a îndreptat spre sala de festivități, trecând prin strazile decorate cu steaguri, flori, flancate de soldați care îl salutau cu muzică și focuri de armă. Erau prezenți și numeroși oficiali, între care și nobili maghiari îmbrăcați sărbătorește. A urmat spre seară cina, după care s-a făcut un tur al

⁸³ *Kolozsvári Lap*, nr. 386 din 10 iunie 1852.

⁸⁴ *Ibidem*, nr. 387 și 388 din 20 resp. 22 iunie 1852; programul integral este publicat și în *Siebenbürger Bote* nr. 112 din 16 iulie 1852

⁸⁵ *Gazeta de Transilvania*, nr. 52 din 2 iulie 1852

orasului iluminat “al carui locuitori s-au aratat peste tot însufletiti de cea mai mare bucurie”. În urmatoarea zi a fost pusa piatra de temelie a unui monument dedicat luptatorilor cazuti în 1849, apoi împaratul a acordat audiente. La prânz a toastat pentru sanatatea celor care au luptat de partea lui la 1849 precum si pentru cei cazuti. Seara a fost prezentat un spectacol festiv la teatru; vremea ploioasa a grabit însa plecarea monarhului spre urmatoarea destinatie-Aradul. Si aici, programul primirii a fost similar-cu omagiul unor delegati, audiente, primirea de petitii, inspectarea trupelor, turul orasului iluminat. Aici, împaratul a amnistiat înca 50 de detinuti.⁸⁷ Urmatorul oras vizitat a fost Oradea, unde a ajuns la 18 iunie, fiind si aici primit la fel de festiv ca în celelalte locuri, de oamenii care ”s-au straduit sa prezinte Majestatii Sale omagiul cu cel mai mare zel”. Canonicul Oszwald l-a întâmpinat cu o cuvântare în limba maghiara, la care împaratul a raspuns tot în aceasta limba. Podurile celor trei Crisuri au fost împodobite iar pe marginile drumului unde urma sa treaca suita imperiala, întotdeauna însotita de banderile locului vizitat, au fost plantati pomi. La Oradea, în cadrul audientelor acordate în palatul episcopal, tânarul monarh a dat dreptul de stabilire unui numar de 11 familii, care au primit fiecare si un ajutor de 50 fl. În ziua urmatoare, dupa inspectarea trupelor, convoiul a plecat spre Debrecen.⁸⁸

Vizita din Transilvania a fost de asemenea minutios pregatita pâna la cel mai mic detaliu; astfel, planul oficial al vizitei din Sibiu prevedea un program similar cu cel din celalalte orase. Înainte de sosirea monarhului, trebuia arborat drapelul împaratesc pe turnul sediului magistratului si împaratul trebuia salutat cu 36 de salve de tun si apoi cu intonarea imnului⁸⁹. Cei care doreau sa înainteze cereri, trebuiau sa se adreseze în prealabil comandantului militar al districtului, iar acesta “va face cunoscut daca preafînalta sa Maiestate se va îndura a încuviinta audienta sau ba.”Întreaga primire de la Sibiu trebuia “sa traga mai mult luarea aminte a tuturor compatriotilor, ca una ce este facuta pentru resedinta guvernului tarii.”⁹⁰

La 20 iulie a avut loc intrarea triumfala a monarhului pe teritoriul Transilvaniei. La punctul trecerii hotarelor acestei provincii, pe vârful dealului Cosovitei, a fost ridicat un arc de

⁸⁶ *Kolozsvári Lap*, nr. 388 din 22 iunie 1852

⁸⁷ *Ibidem*, nr. 389 din 21 iunie 1852

⁸⁸ Vizita la Oradea este prezentata în *Kolozsvári Lap*, nr. 390 din 27 iunie 1852. Acest ziar își va înceta aparitia cu numarul 394 din 29 iunie 1852.

⁸⁹ *Siebenbürger Bote* nr. 115 din 21 iulie 1852

⁹⁰ *Gazeta de Transilvania*, nr. 53 din 5 iulie 1852

triumf *“foarte mare și pompos”*, decorat cu flamuri *“negre-galbene, roșii-albe, și vinete-galbene-roșii cu inscripția viribus unitis.”* Lângă acest arc de triumf erau adunați numeroși oficiali, între care și Saguna, precum și mai mulți nobili maghiari din partea Hunedoarei.⁹¹ Vestea sosirii monarhului a fost adusă de un dragon calare, peste un sfert de ora aparând într-un nor de praf împăratul, împreună cu arhiducele Albrecht. Tânărul monarh coboară din trasura, fiind întâmpinat de Saguna cu o cuvântare care începea astfel: *“Nu marginile expresiunilor noastre sunt și marginile simțămintelor pe care dorește astăzi inima noastră să le exprime...”* Împăratul a răspuns că primește cu deosebită plăcere omagiile înaltului prelat și, între vivatele multimei s-a urcat în trasura, îndreptându-se spre Dobra. Întreaga primire de aici a durat zece minute.⁹² Dintre cei prezenți, mulți au înmânat împăratului cereri, *“pe care Monarhul le primi cu toată blândețea”*⁹³

În continuarea traseului său, coloana imperială a trecut prin Abrud, Sacarâmb, Cris și Brad, unde a fost întâmpinat cu *“cele mai vii semne de omagiu și onoare”*, apoi prin Baia de Cris, Halmagiu, ajungând apoi în vârful muntelui Gaina. Aici a fost salutat de către protopopul Simion Balint, care a rostit un discurs omagial. A urmat vizitarea localităților Vidra și Câmpeni; în cel din urmă loc a fost întâmpinat cu *“arcuri și porți triumfale, stâlpi verzi, flamuri nenumărabili-împaratești, provinciale și familiale”*⁹⁴. Din Câmpeni, monarhul s-a îndreptat spre Ampoi, apoi spre Hunedoara, Deva, ajungând la 21 iulie la Alba-Iulia. La intrarea în oraș a fost întâmpinat de corporațiile maghiarilor și apoi a evreilor, de cler și episcopi. Episcopul catolic Kovács a rostit o alocuțiune în latină, apoi Sultiu una în germană, *“care a făcut așa impresie în inima monarhului, încât o lacrimă de îndestulare nu o au putut ascunde.”*⁹⁵ Traseul a urmat apoi prin Sângiorgiu de Seps, Tusnad, Orsova, Caransebeș, Lugoj. La 23 iulie împăratul a ajuns la Sibiu, unde a fost întâmpinat cu omagiul corporațiilor, de față fiind și principele Stirbei al Tarii Românești. La marginea drumului care intra în oraș au fost plantați brazi, peste drum fiind întinse arcuri triumfale. A fost pusă piatra de temelie a unui spital, pe acest loc fiind amenajat un *“cort împărațesc”* în mijlocul căreia fusese așezat un *“scaun tronă”*. A urmat cuvântarea consulului din Sibiu, apoi cei prezenți au semnat *“într-un memorial legat cu catifea”*, cu această ocazie împăratul făcând și o donație pentru spital. A

⁹¹ *Gazeta de Transilvania*, nr. 54 din 9 iulie 1853

⁹² *Siebenbürger Bote*, nr. 116 din 23 iulie 1852

⁹³ *Gazeta de Transilvania*, nr. 54 din 9 iulie 1852

⁹⁴ *Ibidem*, nr. 54

urmat vizitarea cazarmilor, a institutiilor publice, audientele. Populatia orasului a participat foarte entuziast la primire: “bogatul si saracul, cel cu pozitie înalta si cel umil, fiecare a tinut sa contribuie...la primirea împaratului. Chiar si harnicul locuitor al tiganiei si-a curatat saracacioasa coliba, si el, caruia i-a revenit trista soarta a saraciei, sarbatoreste astazi o zi de bucurie”⁹⁶. La 25 iulie, pe strazile Sibiului a avut loc o parada populara, care a constat în defilarea a zece grupe reprezentând pe toti locuitorii Transilvaniei, în functie de etnia si ocupatia lor-de la taranii ori mestesugarii sasi, maghiari si români pâna la tigani; la urma a fost o parada a lui Bachus, cu un butoi tras de cai si însotit de genii.⁹⁷ Aceasta parada a stârnit puternic interesul monarhului, care si-a mai prelungit vizita cu înca o zi, faptul impresionarii sale placute fiind una dintre motivele pentru care a decorat pe primarul orasului cu ordinul Francisc Iosif. Se pare ca împaratul a vizitat aici si celulele detinutilor politici, fapt care l-ar fi impresionat foarte mult; acest gest a fost considerat unul favorabil de catre locuitori.⁹⁸ Într-una din padurile care înconjoara Sibiul, monarhul a plantat un stejar, numit apoi stejarul imperial, si tot aici breasla cojocarilor a prezentat dansul sabiilor, specific ceremoniei de instalare a comesului.⁹⁹ Pe munte, între Fagaras si Brasov împaratul a fost primit de o deputatie alcatuita din membrii magistratului, ai comunei si a preotilor români si sasi. Judele primar a urat bun venit în numele tuturor. Pâna la Brasov, de-a lungul drumului erau adunati oameni veniti din satele învecinate. La intrarea în Brasov (28 iulie) era un arc mare de triumf, casele erau împodobite cu steaguri si ghirlande, de la ferestre femeile aruncau flori. La biserica româneasca era afisata inscriptia “*vii, vezi, vindeci-Patriei pacea pastrasi*”¹⁰⁰. Pe Tâmpa era o coroana de foc, vizibila seara, când întregul oras a fost iluminat. Iluminatul orasului nu a putut avea splendoarea planificata din cauza unei ploii torentiale ce s-a dezlantuit seara; astfel a trebuit sa se renunte la marsul cu facii.¹⁰¹ În dimineata urmatoare, monarhul inspecteaza exercitiul trupelor, apoi viziteaza biserica, unde este poftit la altar prin usa împarateasca. Un batrân îi da o carte legata în catifea rosie, cu o poezie omagiala româneasca, spunând: “*Împarate, îndura-te a primi omagiul si devotamentul comunelor române !*”-la care împaratul raspunde, în româneste: “*Va multumesc.*” De aici, suita imperiala a ajuns la 30 iulie la

⁹⁵ *Gazeta de Transilvania*, nr. 56 din 19 iulie 1852

⁹⁶ *Siebenbürger Bote*, nr. 116 din 23 iulie 1852

⁹⁷ *Ibidem*, nr. 118 din 26 iulie 1852.

⁹⁸ Ürmössy Lajos, *op. cit.*, p.101

⁹⁹ Fr. Teutsch, *Geschichte der siebenbürger Sachsen*, Sibiu, 1910, p. 310

¹⁰⁰ *Gazeta de Transilvania*, nr. 55 din 16 iulie 1852

Miercurea-Ciuc, apoi peste o zi la Sighisoara, unde împaratul a pus temeliea unui monument anchinat generalului rus Scariatine. Dupa ce a trecut prin Bistrita la 2 august, în ziua urmatoare a vizitat Clujul. Aici, un mare steag imperial si portretul împaratului au fost puse pe cladirea primariei aflata în centru. De la Someseni pâna acolo, un spalier de oameni îmbracati de sarbstoare flancau drumul; la sosire numeroase delegatii au prezentat omagiul si a fost intonat imnul Primarul ia urat bun venit în limba maghiara iar împaratul a raspuns tot la fel, cei prezenti aclamându-l cu strigate de “Éljen”. Seara orasul a fost iluminat, monarhul participând la prezentarea piesei “Nabucodonosor” la teatru. Ploaia ce s-a dezlantuit, cu toate ca a creat greutati la iluminarea orasului, nu a împiedicat însa marsul cu faclii, care a numarat 500 de participanti.¹⁰² În ziua urmatoare monarhul a parasit orasul si apoi Transilvania, periplul sau de aici fiind încheiat. Primirea a fost buna, “bucuria si entuziasmul cu care populatia l-a primit pe stapânul si împaratul lor, a fost o dovada de netagaduit a loialitatii si credintei de neclintit si a dat glas frumoasei victorii câstigate de ideea unitatii Austriei în rândul populatiei”.¹⁰³ Succesul vizitei imperiale a fost interpretat si ca o victorie a înfratirii dintre popoarele Transilvaniei si a monarhiei, prezenta monarhului fiind considerat începutul unei noi ere a pacii.

Nu se poate tagadui ca vizita imperiala avea o însemnatate importanta, si anume îmbunatatirea atmosferei prezente în tara; prezenta împaratului în rândul poporului avea sa sublinieze coeziunea ce exista între acestia. Nu mica a fost însemnatatea si pentru opinia publica internationala, pentru care trebuia creata impresia ca în interior totul este în ordine. Dupa sfârșitul vizitei din Transilvania, ziarul englezesc “Times” afirma pe prima pagina: “Nu au trecut nici trei ani de la razboiul care ameninta cu ruperea Ungariei din teritoriul stapânirii austriece, si acest scurt timp a fost suficient pentru stergerea urmelor razboiului civil. În inimile poporului si-a recâstigat locul stravechea fidelitate si loialitate a maghiarilor fa ta de casa imperiala, si toate marturiile ne asigura-cum credem si noi ca este întrutotul adevarat-ca tânarul împarat Francisc Iosif a fost primit atât de populatia de la sat cât si de cea de la oras cu cea mai mare însufletire”.¹⁰⁴ Acest rezultat a fost atins si datorita implicarii active a functionarilor- atât prin mobilizarea participantilor, uneori recurgând chiar la amenintari sau la forta; dar functionarii si numerosi jandarmi, îmbracati în civil, s-au amestecat în multime, contribuind la

¹⁰¹ *Siebenbürger Bote*, nr. 122 din 2 august 1852

¹⁰² *Ibidem*, nr. 128 din 13 august 1852

¹⁰³ *Ibidem*, nr. 127 din 11 august 1852

¹⁰⁴ Ürmössy Lajos, *op. cit.*, p. 100

menținerea atmosferei. Așa s-a întâmplat de pilda la Cluj, unde cunoscuta fiind atitudinea defavorabilă a majorității locuitorilor și data fiind absentă aproape totală a aristocrației maghiare, ai cărei membri, pe baza unor varii prețuri s-a eschivat de la prezența la ceremonii și la audiență, unde s-a dat ordin ca toți politicienii să participe la ceremonii.¹⁰⁵ Pentru mobilizarea nobilimii autoritățile au recurs la diverse metode; de pilda în multe locuri din Ungaria jandarmeria amenința cu retragerea dreptului de a purta arma celui care nu participă la ceremonia de primire a monarhului.¹⁰⁶ În ceea ce privește Transilvania, nobilimea nu lega nici o speranță a îmbunătățirii situației de înaltă prezență, și astfel atmosfera nu a fost în realitate atât de înflăcărată cum s-ar părea, fapt la care au contribuit masiv și excesele autorităților legate de organizare; oricum, mulți erau conștienți că această vizită a fost organizată și pentru amăgirea opiniei publice externe, fapt care s-a și produs.¹⁰⁷ Un alt fapt controversat a fost lipsa lui Avram Iancu de la aceste manifestări, care a fost îndelung comentat și interpretat. Înainte ca împăratul să sosească la Deva, și-a făcut acolo apariția Iancu împreună cu câțiva tribuni rugându-l pe principele Schwarzenberg, pe baza acordului lui Saguna, să intervină ca împăratul să schimbe ruta călătoriei pentru a străbate Munții Apuseni în drum spre Alba Iulia.¹⁰⁸ Schwarzenberg a promis că va interveni, cu condiția ca traseul să fie pregătit. Într-adevăr, împăratul a plecat spre muntele Gaina, unde îl aștepta o mulțime entuziastă, și și-a exprimat repetat curiozitatea de a-l întâlni pe Iancu. Dar acesta nu era aici, iar Schwarzenberg l-a întrebat ironic pe Simion Balint: “Suntem singuri aici?” la care acesta a răspuns: “Stam buni cu capul nostru”. Oricum, Iancu l-a scris cu câteva zile înainte lui Barit, pe care dorea să-l invite pentru a ține un discurs, dar care din motive obiective nu a putut veni.¹⁰⁹ Absența lui Iancu a dat naștere la numeroase zvonuri; unii spuneau că Barnutiu l-a sfătuit să nu se ducă, alții că era separat pe austrieci din cauza unor neînțelegeri anterioare ori că au început să apară primele semne de nebușenie. S-a spus și că împăratul vroia să-l facă baron și să dea românilor unele înlesniri. Oricum pentru Iancu anul 1852 a fost cel mai nefast, culminând cu arestarea din toamnă, ocazie cu care a fost maltratată și bătută. O altă părere¹¹⁰ confirmă că Iancu primise o scrisoare de la Barnutiu în care i se scria să nu se ducă; absentă sa a mâniat pe împărat și

¹⁰⁵ *Ibidem*, p. 102

¹⁰⁶ Hoke Lajos, *op. cit.*, p. 479

¹⁰⁷ *Ibidem*, p. 103

¹⁰⁸ Ioan Puscariu, *Notite despre întâmplările contemporane*, Sibiu, 1913, p. 28

¹⁰⁹ *Transilvania*, nr. 22 din 15 noiembrie 1872

¹¹⁰ Ioan Puscariu, *op. cit.*, p. 32

guvernator și a consternat multimele prezente. Ulterior, tribunii l-ar fi convins că a făcut o mare greșeală și au hotărât să se prezinte împreună în fața împăratului la Cluj. Înainte de a ajunge însă aici, oameni ai unor nobili maghiari le-au confiscat caii sub pretextul că au fost furati în revoluție, împiedicându-i să ajungă la Cluj.¹¹¹ Alte păreri susțin că Iancu a fost chemat de urgență la Cămpeni, unde a înnoptat împăratul, a ajuns acolo prea târziu, când monarhul adormise deja, și nu a fost lăsat să intre, din ordinul adjutantului Grünne și fără stirea lui Schwarzenberg. Acest lucru l-ar fi umilit și supărat pe Iancu atât de mult că a dispărut pentru multă vreme, și a avut ca rezultat și o ceartă între Schwarzenberg și Grünne.¹¹² Oricum s-ar fi desemnat spunând “ce ar putea spune un nebun că mine unui mincinos că el?”¹¹³

Peste toată organizarea, vizita a fost o inițiativă curajoasă a tânărului împărat, nu numai datorită lungimii și dificultății traseului, ci și pericolelor ce îl puteau pândi. În sudul Ungariei erau numeroase trasee primejdioase frecventate de tâlhari, care reușiseră să jefuiască câteva trasuri chiar în acea perioadă, iar un convoi în care era și ministrul Bach era cât pe ce să aibă aceeași soartă.¹¹⁴ Tot în această perioadă Noszlopy planuia să-l ia ostatic pe împărat și să-l elibereze doar în schimbul acordării unor înlesniri de ordin politic.¹¹⁵ Dar convoiul imperial era pregătit și pentru astfel de cazuri extreme, dovadă faptul că ar fi existat în trasura monarhului puști cu două tevi lângă el și lângă adjutantul Grünne.¹¹⁶

Peste entuziasmul primirii în timpul călătoriei, și monarhul era conștient de limitele acestor manifestări. Într-o scrisoare către mama sa, din 5 iulie 1852 a scris: “*Totul era deosebit de frumops, sarbătoresc și un mare entuziasm. Totuși mă gândeam cu toată multumirea că oamenii au făcut la fel pentru Kossuth acum trei ani*”. Asadar, puținii s-au lăsat amăgiți de aparente. La urma urmei, vizita nu a avut ca urmare, peste acordarea câtorva amnistii și donații, consecințe însemnate de ordin politic. Era un scenariu ce ținea chiar de o tradiție a Imperiului, în care locul central îl detinea cadrul ceremonial în care monarhul se arăta poporului iar acesta avea cea mai bună ocazie de a-și exprima loialitatea...

¹¹¹ I. Puscariu, *op. cit.*, p. 33

¹¹² G. Barit, *parti alese din istoria Transilvaniei*, vol. II, p. 634

¹¹³ R. W. Seton-Watson, *A history of the Romanians*, Cambridge, 1934, p. 294

¹¹⁴ Hoke Lajos, *op. cit.*, p. 479

¹¹⁵ *Polgárosodás és szabadság*, p. 152

¹¹⁶ Hoke Lajos, *op. cit.*, p. 479

4. Când temerile devin adevăr: Atentatul Libényi

4.1. Desfășurarea atentatului. Primele reacții.

Atentatul comis de Libényi János contra vietei împăratului constituie un moment controversat al perioadei de după revoluția pasoptistă. Reacțiile contemporanilor au fost foarte puternice, opinia publică, șocată, a putut cu greu concepe ca așa ceva este posibil. Desigur, au existat și implicații pe planul relațiilor internaționale, acestea constând și în înrăutățirea raporturilor dintre Austria și Ungaria. Împăratul a căzut victimă practic obiceiurilor izvorâte din caracterul său deschis, fiind cunoscut că în Viena îi placea să apară în public cu diferite ocazii, nefiind înconjurat de o gardă personală foarte numeroasă. Așa a reușit atentatorul să se apropie de el și să încerce asasinarea lui. Dar să lășăm faptele să vorbească.

În data de 18 februarie 1853, pe la orele 12 și jumătate, conform obiceiului său, împăratul se plimba pe aleea bastionului care înconjura centrul Vienei. Fiind la aproximativ saizeci de metri de poarta carintiana, auzind tobele și comenzile strigate jos, în “groapa orasului” s-a apropiat de zid, sub care o trupă de soldați faceau manevre, și s-a oprit privind în jos către aceștia. Împăratul era însoțit de adjutantul său, generalul Maximilian Karl O’Donell. Deja de două săptămâni aștepta neobservat la aceasta oră, pe o bancă din apropiere, un tânăr scund și bine îmbrăcat.¹¹⁷ Acesta s-a apropiat de ei cu pași repezi, și prinzând pe împărat de umăr, trase cu mâna cealaltă un cutit de bucatărie ascuțit pe ambele părți și a lovit cu acesta atât de puternic ceafa împăratului încât cutitul s-a îndoit. Cutitul s-a oprit practic în gulerul tare al uniformei, reușind doar puțin să patrundă în ceafa. Se pare însă că împăratul și-ar fi întors capul auzind strigatul unei femei, fapt care a determinat alunecarea cutitului. După un scurt moment de ezitare, împăratul trase sabia și s-a năpustit împreună cu generalul asupra atentatorului care a încercat să se apere de ei dar și să mai lovească odată cu cutitul, strigând “traiască republica”.¹¹⁸ Cu ajutorul unor trecători, Josef Ettenreich și se pare Josef Englisch,¹¹⁹ s-a reușit imobilizarea și dezarmarea faptasului și doar o trupă de soldați care a intervenit a reușit să-l salveze pe acesta de mâniile celor prezenți.¹²⁰ Împăratul, acoperindu-și cu o batistă ceafa puternic sângerându-se a dus în apropiatul palat al printului Albrecht, unde a primit primele îngrijiri medicale. De aici a fost dus cu trasura în palatul imperial care a fost înconjurat de o mulțime de curioși. S-a constatat repede că rana nu pune în pericol viața monarhului; starea sănătății acestuia era comunicată periodic către populație prin depese telegrafice. Seara s-a ținut o slujbă de mulțumire în biserica Sf. Ștefan și capitala a fost iluminată. Generalul Donnell descrie impresia evenimentelor într-o scrisoare către mama sa: “Oamenii l-au imobilizat pe criminal, eu m-am grabit spre împărat, care era ranit la cap și gât, dar era un împărat, și un împărat atât de mare, de liniștit, de nesperiș și de curajos ca odinioara Carol cel Mare care fu pe tron. Cu tot sufletul său mare și sângele său rece a dat ordinele necesare pentru supravegherea ucigașului, și m-a luat de brat, și eu l-am condus în palatul printului Albrecht, unde i-am făcut comprese reci până când au sosit medicii și contele Grüne...”¹²¹

¹¹⁷ Egon Corti, *Kaiser Franz Josef*, Graz-Wien-Köln, 1985, p. 91

¹¹⁸ Berzeviczy Albert, *op. cit.*, p. 9

¹¹⁹ Márki Sándor, *I. Ferencz József Magyarország királya*, Bp., 1907, p.70

¹²⁰ Berzeviczy Albert, *op. cit.*, p. 10

¹²¹ Egon Corti, *op. cit.*, p.92

Se pare ca initial atentatorul a vrut sa-l apuce pe împarat, care în acel moment era aplecat peste parapet si sa-l arunce peste zid, dar totusi a recurs la folosirea cutitului. În palatul lui Albrecht, împaratul ar fi afirmat ca acum s-a încercat împotriva lui “povestea din Milano”. Grünne, alertat de catre printul Albrecht s-a facut alb ca varul când a auzit de atentat si era atât de socat încât a ramas fara cuvinte. Împaratul, adus cu trasura în Burg, a povestit: “Am primit o lovitura ca o împus catura de pistol în cap, încât mi-a fulgerat în fata ochilor, si am vazut, când m-am întors, pe Donell luptându-se cu acel om.”¹²²

Împaratul a acceptat cu seninatate cele întâmplate, exprimându-si chiar bucuria ca poate împartasi soarta bravilor sai soldati atacati miseleste cu cîteva zile înainte la Milano: “Fiti linistiti, nu este nici un necaz; împartasesc doar soarta bravilor mei ostasi”, a declarat el multimii.¹²³ Totusi, starea sanatatii sale nu era stralucita; din cauza loviturii si a complicatiilor produse, vederea tânarului împarat a fost pusa în pericol, fapt care a îngrijorat puternic pe medicii care-l tratau. Doar la 24 februarie a intervenit o cotitura favorabila în evolutia sanatatii monarhului, vindecarea completa survenind peste mai mult de o luna.

Înca din prima zi dupa producerea atentatului a pornit un val de scrisori si de delegatii, care exprimau bucuria pentru norocul monarhului dar si loialitatea fata de acesta. Însusi tarul afirma într-o scrisoare catre monarh: “Viata ta nu îti apartine tie ci apartine tarii tale si noua tuturor. Doamne, ce s-ar întâmpla cu tara ta daca te-ar pierde si mai ales într-un asemenea moment !”¹²⁴

Într-o pozitie deosebita se aflau maghiarii, care se temeau ca vina atentatului va fi imputata asupra lor, motiv pentru care o delegatie formata din peste o suta de persoane între care erau numerosi aristocrati s-au deplasat la Viena în data de 20 februarie pentru a-si exprima loialitatea, fiind initiata si construirea unei biserici pe locul atentatului; acest lacas sfânt fu terminat peste 26 de ani si poate fi considerat una dintre cele mai frumoase constructii ale epocii. La curtea vieneza fusesera primite pâna la aceasta data 180 de delegatii similare.¹²⁵ Totodata, au fost înfiintate cu aceasta ocazie aproape 500 de asociatii caritabile si doar în cîteva zile s-au strâns aproape 1,5 milioane fl. pentru construirea bisericii. Efecte ale atentatului s-a resimtit si pe plan politic; din jurnalul sotiei lui Metternich putem deduce ca s-a

¹²² *Ibidem*, p. 93

¹²³ Berzeviczy Albert, *op. cit.*, p. 11 si Márki Sándor, *op. cit.*, p. 70

¹²⁴ Joseph Redlich, *Kaiser Franz Joseph von Österreich*, Berlin, 1928, p. 127.

¹²⁵ Márki Sándor, *op. cit.*, p. 71

produs o puternică perturbare: “aparatul guvernamental s-a oprit, fiindcă cei însărcinați, în groaza lor, au lăsat lucrurile să curgă după voia lor”. Totuși, doar la începutul lunii martie împăratul l-a desemnat pe printul Wilhelm ca locțiitor al său.¹²⁶

Reacțiile au fost unanime și în rândul populației. Relevantă este aici poziția baronului Jósika Miklós, care, deși a avut mult de suferit în urma activității revoluționare- a fost condamnat la moarte și bunurile i-au fost confiscate- a condamnat ferm și vehement atentatul: “crima unui bandit rămâne o faptă josnică în toate vremurile...încercările de tip Libényi sau Ravailac sunt acele lucruri, de la care nu aștept salvarea și de la care mă întorc cu scârba, oricât de sfânt și bun ar ieși dintr-un izvor atât de putred”. Relevantă este și poziția mai târzie a lui Széchenyi: “nu este nici un maghiar care să nu se fi scârbit de acest atentat, fiindcă nici un maghiar nu dorește să-și salveze pe această cale nația, patria, nici chiar onoarea”.¹²⁷

Fericita scăpare de moarte a contribuit și la creșterea prestigiului tânărului împărat, fiindu-i de acum atribuit un noroc providențial. În acest sens graitoare este exprimarea poetului german Friedrich Hebbel:

*“Deși ucigasul, care orbit
te-a lovit miseleste cu un cutit de oțel
A fost un trimis însuși al iadului,
Care i-a stricat sufletul;
Totuși cerul, precum unui apostol,
Îi împodobeste capul cu o coroană;
Caci prin el a venit judecata Domnului:
Sigur, caci sfântă e viața împăratului.”*

La începutul lunii martie, împăratul și-a revenit, mergând împreună cu părinții la biserică Sf. Ștefan, peste câteva zile aparând și la teatru. L-a decorat pe salvatorii vieții sale, conferind de exemplu lui Ettenreich titlul nobiliar.¹²⁸

Una dintre efectele imediate ale atentatului a fost înăsprirea controlului exercitat de poliție, dar și înmulțirea proceselor politice, caracterizate acum de o duritate sporită. La aceasta

¹²⁶ *Ibidem*, p. 71

¹²⁷ Berzeviczy Albert, *op. cit.*, p. 12

¹²⁸ Márki Sándor, *op. cit.*, p. 72

stare de lucruri au contribuit si recentele evenimente din Milano.¹²⁹ Încă imediat dupa atentat s-a pus totul în miscare, portile Vienei au fost închise si garile ocupate de numerosi soldati care au împânzit imediat capitala. Represiunea dura a contribuit la crearea unui climat international foarte defavorabil pentru Austria. Mazzini, artizanul evenimentelor de la Milano, a dorit ca acestea sa fie punctul de pornire a unei miscari de anvergura europeana, cerând si ajutorul lui Klapka, care a primit vestea prea târziu si nu a putut sa întreprinda nimic.¹³⁰

În acest context, data fiind si teama autoritatilor de izbucniri similare si în Ungaria, s-a dispus întarirea pazei, îndeosebi în Budapesta, unde au fost mobilizati în acest scop si soldati austrieci. S-a întarit controlul politienesc, s-au efectuat perchezitii si arestari, prevederile prohibitive fiind aplicate cu si mai mult zel. Totusi, nu s-a întâmplat nimic din cele prevazute; populatia a primit vestea atentatului cu stupoare, îndreptându-se în masa spre biserici, dând astfel dovada de atasament fata de monarh.¹³¹ La Nagykoros, la o serbare a gimnaziului reformat s-a cântat “Gott-Erhalte” în semn de loialism fata de monarh iar Bach a primit cu replici în limba maghiara delegatiile ungare sosite cu prilejul însanatosirii monarhului.¹³² Însa nu peste tot a fost atmosfera atât de favorabila. Pe usa bisericii din centrul Pestei a fost lipit un afis în care se promitea revenirea lui Kossuth si eliberarea tarii de sub jugul strain; aceasta stire a fost propagata si în alte parti, existând chiar si atitudini mai dure contra regimului.

Si în Transilvania sa înrauttit situatia; pasivitatea intelectualitatii maghiare a fost privita aici ca o manifestare a dezaprobarii lor fata de regim, interpretata fiind si ca o asteptare a unor evenimente destabilizatoare.¹³³

O alta urmare a evenimentelor a fost reorganizarea “serviciului de loja” (Logendienst) cunoscut si sub denumirea de cabinet noir, sub conducerea lui Schweiger. Acest organ a devenit direct dependent de ordinele împaratului si urma sa desemneze un numar de persoane

¹²⁹ În ceea ce priveste situatia din zona veneto-lombarda, cercurile aulice aveau cunostinta de destula vreme de existenta în continuare, dupa înfrângerea miscarilor din Venetia si Mantua, a unor conspiratii îndreptate contra autoritatii austriece. Propaganda revolutionara a continuat în toata aceasta perioada, existând numeroase manifeste care avertizau populatia ca înfruntarea dintre armatele austriaca si piemonteza este inevitabila si victoria celei din urma este sigura, dar ca aceasta trebuie pregatita prin slabirea treptata a armatei austriece, de exemplu prin eliminarea ofiterilor. Astfel pregatita, la 6 februarie a izbucnit o revolta, numerosi ofiteri si soldati au fost asasinati si s-au ridicat chiar si baricade. Austriecii au pierdut 10 soldati, în urma demersurilor care au urmat numerosi conspiratori au fost prinsi si 13 executati, majoritatea lor neavând alta vina decât ca aveau arme asupra lor. Numerosi participanti au emigrat iar orasul a fost supus executiei militare.

¹³⁰ Berzeviczy Albert, *op. cit.*, p. 13

¹³¹ *Ibidem*, p. 17

¹³² *Ibidem*, p. 18

¹³³ *Ibidem*, p. 19

“suspecte”. Corespondenta acestora era interceptata si citita, redactându-se si o copie a continutului (interceptum), care era trimisa la birourile lui Kempen ori Grünne. Initial, astfel de servicii au fost organizate la Pesta, Bratislava, Casovia si Sibiu, apoi si la Oradea, Zagreb, Timisoara, Brasov, Zemun si Orsova. În 1854, la Viena au fost interceptate 630 de scrisori, la Pesta 456, la Oradea 14, la Timisoara 8, la Sibiu 6 si la Brasov abia 5. Din concluziile lui Kempen putem deduce ca activitatea emigratiei europene era slaba, doar emigratia americana exprima idei antidinastice.¹³⁴

O alta urmare nefasta a fost amânarea ridicarii starii de asediu în Ungaria si Transilvania. Acest lucru era în dezbaterea guvernatorului si a ministerului de interne înca din toamna anului 1852, dar în conditiile date era inoportuna aceasta solutie, care a fost aplicata abia peste doi ani.¹³⁵

Persoana lui Libényi János a devenit în scurta vreme obiectul a numeroase controverse. Initial, autoritatile au pornit de la ideea ca el este doar o piesa în angrenajul unei conspiratii mai mari, dar ulterior au trebuit sa constate ca a actionat de unul singur, dar influentat de unele medii prorevolutionare pe care le-a frecventat. Relativ repede a fost exclusa si posibilitatea ca el sa fi fost nebun ori sa fi actionat din ordinul cuiva. S-a constatat însa ca era un adept înfocat al ideilor revolutionare si ca era foarte dezamagit de nereusita evenimentelor din Milano si de executia unei parti din conspiratorii retelei Mack, motive care se pare ca l-au determinat sa actioneze. Singurele reflectii personale ale atentatorului sunt cuprinse în interogatoriul sau luat de catre autoritati.¹³⁶

Libényi s-a nascut în decembrie 1831 la Csákvár¹³⁷ în comitatul Székesfehérvár, într-o familie catolica, tatal sau fiind croitor si în afara de János mai avea un fiu si doua fiice. În timpul revolutiei, neputând fi încorporat într-o unitate combatanta, Libényi a fost repartizat ca si croitor. Dupa sfârșitul revolutiei, în martie 1851 ajunge în Viena, unde a lucrat în mai multe ateliere de croitorie, ultimul loc de munca fiind la Samuel Mayer, la periferia Leopoldstadt-ului. Ultimul domiciliu a fost tot în Leopoldstadt, în gazda la un anume Rephamer, unde locuia împreuna cu alte cinci persoane, dar cu care nu prea comunica din cauza faptului ca ajungea târziu acasa si pleca dimineata devreme.

¹³⁴ *Ibidem*, p. 20

¹³⁵ *Ibidem*, p. 21

¹³⁶ Textul integral al interogatoriului în *A Föld megoszült*. Bp., 1985, p. 469-474

¹³⁷ Totusi, Ürmösy Lajos în op. cit. afirma ca Libényi s-a nascut la Cluj.

Autorul își descrie fapta însă cu multa seninătate: „Acum sunt arestat, fiindcă în după-amiaza asta l-am lovit pe împărat cu un cutit”, enunțând și motivul faptei sale: „Acel tratament, de care are parte patria mea sub guvernarea actualului împărat, m-a cutremurat profund”. După acestea afirmă că își iubește țara mai presus decât viața sa și că a fost nevoit să vadă cum compatrioții săi, cei mai mari nobili au fost executați, spânzurați și condamnați la închisoare. Neputând suporta această situație, și văzând că nu apare nici o schimbare în bine, Libényi s-a decis să acționeze: „deja în 1850 am hotărât că îmi voi elibera patria din servitutea actuală într-un alt mod, și anume prin acela că îl voi asasina pe împărat”. De asemenea, el afirmă că această hotărâre a constituit motivul pentru care a plecat în 1851 la Viena. Despre intenția sa nu știa nimeni, și nimeni nu l-a determinat să-o facă. Cu aproximativ șase săptămâni înainte să-a decis și asupra modului în care va proceda, și anume folosirea unui cutit, și în acest scop a cumpărat de pe piața de vechituri un cutit mare de bucatărie cu 30 de craitari, pe care peste două zile l-a dus la ascuțit, pentru care a mai plătit 10 craitari. Din acest moment a avut întotdeauna asupra sa arma fatală, ascunsă bine într-un buzunar special confecționat în interiorul părții stângi a paltonului său. A început să-l pândască pe împărat, data fiind și libertatea sa de a parasi oricând atelierul, astfel aflând că monarhul obișnuia să se plimbe pe bastion după prânz aproape în fiecare zi. În acel loc l-a pândit de vreo douăsprezece ori, dar niciodată nu a avut ocazia favorabilă pentru a acționa. A fost acolo și cu o zi înainte de atentat dar nu l-a văzut pe monarh. În ziua de 18, Libényi a plecat pe la orele 12 din atelier și fără să mai mănânce, s-a dus direct pe bastion, în dreptul porții carintiene, lângă care aproximativ 200 de soldați faceau manevre. S-a uitat în jos peste parapet, și în acel moment s-a apropiat împăratul însoțit de un domn în uniformă și s-au uitat și ei în jos la soldați. Atentatorul se afla în dreapta lor la vreo opt pași, și profitând de faptul că se uitau în jos, a scos cutitul și l-a lovit pe împărat în ceafa. S-a creat zarvă, s-au apropiat mai multe persoane iar Libényi a fost imobilizat și dus inițial la camera de gardă a porții carintiene, apoi la poliție.

Pe tot parcursul interogatoriului atentatorul a subliniat că a comis această faptă din patriotism și că a acționat singur, neavând nici un complice, negând că ar fi avut relații cu alți conspiratori cautați în acea vreme. Interogatoriul a luat sfârșit în ziua atentatului la ora 6 seara.

În timpul detenției, Libényi a refuzat deseori mâncarea și bautura, și în ultimele zile a dat semne că își regreta fapta. Procesul a fost scurt și execuția prin spânzurare a avut loc la 26

februarie pe locul denumit „Spinnerin am Kreuz” de lângă Viena.¹³⁸ În semn de bunavoință, împăratul a acordat o pensie mamei lui Libényi, fapt mult laudat de opinia publică.¹³⁹

4.2. *Ecourile din Transilvania, reflectate îndeosebi în presa*

Presa acestei epoci constituie o oglindă fidelă a stărilor existente în Imperiu, cu toate că a avut foarte mult de suferit din pricina reglementărilor la care a fost supusă. Legislația privind cenzura a îngreunat foarte mult activitatea publicistică, fiind foarte greu de publicat articole cu conținut politic. O altă condiție a fost consemnarea unei cautiuni de către redacție, care putea fi confiscată în caz de abateri; de asemenea, fiecare organ de presă putea fi suspendat sau chiar desființat. Din aceste motive, în periodicele de epocă apar foarte puține articole care comentează evenimentele politice; mai mult, dominant este caracterul oficial al presei, care citează numeroase știri preluate din diferite surse.

Pentru Transilvania, presa națiunilor “loiale” este destul de bine reprezentată - prin *Siebenbürger Bote* pentru sași și prin *Telegraful Român* și *Gazeta de Transilvania* pentru români. Toate aceste organe de presă prezintă pe larg detalii și reacții ale atentatului din februarie, timp de aproape două luni evenimentul constituind o prioritate în conținutul acestora. Situația este mai complicată în cazul presei în limba maghiară, supusă unei cenzuri mai puternice având în vedere presupusa poziție politică a redacțiilor. Presa din Ungaria prezintă și comentează pe larg evenimentele în organele de presă reprezentative, precum *Pesti Napló*. În Transilvania însă nu avem pentru această perioadă un periodic reprezentativ. *Koloszvári Lap*, care și-a început apariția în anul 1850, a încetat să mai fie tipărit în anul 1852, presa transilvăneană în limba maghiară fiind la această oră reprezentată de periodice mai puțin importante, care relatează sporadic despre evenimentul care ne interesează.

Gazeta de Transilvania este unul dintre cele mai reprezentative organe de presă a opiniei publice românești din Transilvania, și, tocmai din acest motiv comentează pe larg

¹³⁸ Berzeviczy Albert, *op. cit.*, p. 10

¹³⁹ Joseph Redlich, *op. cit.*, p. 184

evenimentul. Este și firesc ca o națiune care a dovedit loialitate alături de tronul imperial în cursul evenimentelor din 1848-49 să fie atât de patrunsa de ceea ce s-a întâmplat. Pe coloanele ziarului amintit, timp de aproape două luni detaliile, dar mai ales reacțiile culese din toate mediile constituie tema prioritara. Cu o intensitate similara s-a manifestat atât indignarea față de joshicia faptei produse cât și marea bucurie ocazionata de scaparea cu viața a împăratului, locul expresiei acestor simtaminte fiind biserica, fapt caracteristic pentru mentalitatea preponderent religioasa a epocii. La aflarea stirii, care a ajuns în provincie cu o oarecare întârziere, toata lumea, cu mic cu mare, s-a îmbulzit în biserici să participe la slujbele oficiate cu aceasta ocazie.

Prima stare privitoare la atentat apare în ziua de 11/23 februarie 1853¹⁴⁰ și este o “stare telegrafica”, care informeaza pe scurt cititorii asupra producerii atentatului din Viena, în data de 18 februarie, la orele 12 și jumătate, când împăratul se plimba pe bastion, unde un individ l-a atacat hoteste din spate și l-a ranit în partea dreapta a capului cu un cutit de bucatarie. Se mai mentioneaza și faptul ca atentatorul a fost prins, iar la ora 6 seara s-a oficiat un Te Deum în biserica Sf. Stefan din Viena în cinstea “fericitei scapari” a Majestatii Sale.

Urmatorul numar al ziarului, din 14/26 februarie¹⁴¹ prezinta mult mai pe larg atât noi detalii, cât și primele reactii ale opiniei publice. Apare o povestire mai detaliata a celor întâmplate, din care putem afla ca împăratul își facea în acea zi plimbarea obisnuita pe bastion, însoțit fiind de catre adjutantul sau de aripa Donell. Când a fost lovit, a tras sabia dar între timp adjutantul sau l-a imobilizat pe faptas, care a fost capturat de o patrula de soldati. Pentru prima data se comunica și numele atentatorului- Libeny Johann, calfa de croitor.

Pe prima pagina a ziarelor din primele săptămâni de dupa atentat apar și informari privind starea sanatații împăratului, transmise de la Viena sub forma de depese telegrafice. Aceste informari sunt denumite “buletine” și sunt numerotate, fiecare numar al ziarului continând mai multe astfel de informari, al caror continut era afisat și pe strazi.

Foarte important este un amplu articol din Brasov, datat 25 februarie, în care este prezenta profunda indignare: *“Cumplita stare despre cea mai spurcata din toate crimele a sosit la noi alaltaieri dimineata. Cei care o auzira ori o citira, mai întâi nu voi a-si crede auzului și ochilor sai, dupa aceea publicul întreg fu patruns de spaima și de scârba cea mai profunda*

¹⁴⁰ *Gazeta de Transilvania*, nr. 12 din 11/23 februarie 1853

¹⁴¹ *Ibidem*, nr. 13 din 14/26 februarie 1853

care apoi facu loc celei mai fierbinti multumiri catre Dumnezeuul puterilor, care a scapat pe Monarhul nostru de un pericol pregatit de catre furia si turbaciunea unei lepadaturi de oameni, a unui proclat întru cel mai strâns înteles al cuvântului.¹⁴² Este prima luare de pozitie din acest ziar, foarte importanta pentru a întelege modul în care cele întâmplare au fost receptate de public. În aceeași zi, la ora 8 dimineata s-a tinut un Te-Deum în biserica ortodoxa din Brasov, unde, alaturi de un numeros public au fost prezenti si reprezentanti ai autoritatilor locale. Slujba, oficiata de trei preoti si un diacon a fost încheiata “cu descântarea imnului popular prin un horu ales dintre tinerimea scolastica”. La ora 9 s-a tinut o slujba si în biserica luterana din oras, care fu încheiata cu o predica, iar la ora 10 s-a oficiat un Te-Deum si la biserica parohiala romano-catolica. La aceste manifestari, numeroase persoane au ridicat portrete ale monarhului, însotite si de alte simboluri- sabii ori coroane. În concluzie, se exprima faptul ca ziua de 18 februarie a fost una fatala, evenimentul acestei zile “nu s-a mai pomenit nici o data la popoarele Austriei si de care se înfioara nu numai tot austriacul ci si tot sufletul în care viiaza simtul de om”. Seara, orasul a fost iluminat.

În rubrica de stiri externe este reprodus un articol preluat din ziarul german Deutsche Post, care începe astfel: “Noi, scriind acestea suntem strabatuti de fiori”. Alaturi de descrierea atentatului se subliniaza ca ziua de 18 “va fi însemnata pe veci cu culoare neagra” si ca simtamintele ocazionate de aceasta sunt greu de exprimat prin cuvinte.

Urmatorul numar al periodiceului¹⁴³ prezinta pe scurt legatura existenta între evenimentele din Milano si cele din Viena, concluzionând: “conducatorii partidei rasturnatoare înca tot nu mai înceata a misca tot pentru înaintarea înrautatitelor sale planuri”. În continuare este publicata integral o proclamatie a lui Schwarzenberg prin care se comunica înasprirea legilor privind infractiunile politice precum detinerea ori raspândirea de manifeste, detinerea de arme, pedepsele putând ajunge pâna la cea capitala.

Tot acest numar prezinta si reactii din Ungaria, unde stirea fu primita “cu cea mai mare scârbire”. Sub depesele telegrafice afisate pe strazi se formeaza cozi, iar “întarâtarea din cauza acestei crime nemaiauzite în istoria Austriei crescú în deseara când sosi stirea ca asasinul ar fi un maghiar”. Este reprodus un articol din Pesti Napó, care glasuieste astfel: “orice pom poate sa aiba si poame viermoase. Fiecare maghiar adevarat si nobil va protesta

¹⁴² *Ibidem*, nr. 13

¹⁴³ *Ibidem*, nr. 14 din 18 februarie/ 2 martie 1852

împreuna cu noi sarbatoreste...Providenta dumnezeiasca a mântuit viata junelui împarat, aceeași Providenta sfânta va da și maghiarului tarie și unire, pentru ca împreuna cu celelalte popoare să apere tronul...”. Aflam ca și la Budapesta s-au tinut slujbe, iar prima delegatie care a plecat la Viena să-l salute pe Monarh era formata din 80 de magnati și nobili maghiari.

Reactiile nu au fost însă peste tot favorabile. Dintr-o proclamatie a politiei capitalei ungare, pomenita într-un articol al ziarului aflam ca s-au lipit pe pereti afise care contineau provocari revolutionare, împotriva autorilor fiind luate masuri aspre. Mai aflam ca Josef Ettenreich a fost decorat pentru fapta sa și ca numeroase curți europene transmit tânărului monarh expresii ale atasamentului lor sincer.

Numarul din 21 februarie s.v.¹⁴⁴ descrie manifestarile care au avut loc la Blaj, unde la 15/27 februarie a avut loc o *“sarbatoare mare, de o parte foarte dureroasa”*, pentru primejdia în care a fost pusă viața împaratului *“de o mână afurisita...a unui prea blestemat individ”*. Un Te-Deum foarte pompos a fost tinut de Solutiu, la care au participat numerosi oameni, unde *“pâna și pruncii nevinovati s-au aplecat cu rugaciuni”*.

Pe coloanele ziarului¹⁴⁵ se prezinta și detalii despre viața lui Libényi, subliniindu-se faptul ca acesta frecventa cercuri antimonarhice, care se asteptau ca împaratul să fie asasinat în timpul vizitei sale din Transilvania. Atentatorul *“fu însa înșelat în asteptarea sa”* și decise să îl asasineze singur pe împarat, pe care l-a pândit timp de 12 zile pâna când a gasit momentul favorabil pentru a actiona. Tot aici aflam ca la 15 februarie s.v. Saguna a oficiat o slujba de multumire la Sibiu, rugându-se în genunchi pentru sanatatea împaratului.

În numarul din 28 februarie s.v. aflam ca starea sanatatii monarhului este tot mai buna, motiv pentru care nu se vor mai emite de acum încolo depese telegrafice privind starea sanatatii sale. Tot aici este subliniat caracterul fatal al lunii februarie, în care doua evenimente nefaste au zguduit Monarhia: cele din Milano și cele din Viena. Mai putem citi și despre provocarea arhiducelui Ferdinand de a se ridica o biserică în cinstea salvării providentiale a împaratului, pentru care a început imediat colectarea de fonduri.¹⁴⁶

În data de 22 februarie s-au tinut și la Arad slujbe în toate bisericile, la toate luând parte numerosi participanti, care au exprimat *“profunda durere și scârba pentru perpatratul*

¹⁴⁴ *Ibidem*, nr. 15 din 21 februarie/ 5 martie 1853

¹⁴⁵ *Ibidem*, nr. 16, din 25 februarie/ 9 martie 1853

¹⁴⁶ *Ibidem*, numerele 18 și 29 din anul 1853.

atentat“.¹⁴⁷ O sarbatoare mare pentru scaparea cu viata a monarhului s-a tinut si la Piskolt în Ungaria, unde s-au oficiat slujbe de multumire.¹⁴⁸ Noi slujbe ocazionate de însanatosirea împaratului au mai fost oficiate la Blaj, Hateg, Chioar, Sibiu, Baia Mare. Cu ocazia însanatosirii sale, împaratul a primit în dar din partea Papei odoare sfinte, între care si un dinte al Sf. Petru, pastrat într-un pocal de aur.¹⁴⁹

Cealalta foaie româneasca importanta din Ardeal, Telegraful Român prezinta în continutul sau numeroase referiri la atentat si la urmarile sale, însa pe o mai mica întindere decât Gazeta de Transilvania, insistându-se mai mult pe stiri punctuale decât pe comentarii. Prima referire apare în numarul din 11 februarie s.v.¹⁵⁰ prin publicarea unei depese telegrafice în continutul careia se da publicitatii, “spre încongiurarea stirilor false” a savârsirii unui “atentat infam...asupra prea înaltei persoane a Majestatii Sale”. Se prezinta si primele reactii: “Cetatea este plina de cea mai mare indignatiune pentru acest atentat, toate clasele arata cea mai profunda compatimire...”. Se tin peste tot slujbe, una este convocata si pentru data de 23 februarie. Pe coloanele ziarului apar si primele depese telegrafice anuntând periodic starea sanatatii împaratului. Unul dintre cele mai semnificative documente este însa scrisoarea lui Saguna catre împarat.¹⁵¹ Înaltul ierarh exprima durerea pricinuita de aflarea vestii atentatului: “Faima cea foarte trista si cutrieratorie despre infama întreprindere...a desteptat în inima-mi simtirea celei mai profunde dureri”. În continuare, arata ca “înima fieste carui patriot loial trebuie sa se umple de cel mai sincer doliu, când cugeta, ca înca tot se mai poate afla cineva care sa poarte în cugetul sau niste scopuri atât de afurisite...”. Totodata exprima atasamentul fata de împarat, caruia “avem de-a multumi glorioasa regenerare a întregii noastre patrii întrunité”, si considera ca norocul împaratului este divin, ca “providenta lui Dumnezeu privegheaza peste Unsul sau, si amorteste mâna acelora care nau Dumnezeu”. La sfârșit, asigura pe împarat de loialitatea poporului fata de tron, de participarea acestuia la rugaciuni pentru sanatatea monarhului.

În numerele urmatoare continua publicarea depeselor privind evolutia sanatatii monarhului, dar apar si numeroase rapoarte din celelalte orase despre oficiarea unor slujbe în amintirea atentatului. Ultimul articol semnificativ este trimis din Viena, din 26 februarie si

¹⁴⁷ *Ibidem*, nr.19 din 7/ 19 martie 1853

¹⁴⁸ *Ibidem*, nr. 22-23 din 21 martie/ 3 aprilie 1853

¹⁴⁹ *Ibidem*, nr. 29 din 11/ 23 aprilie 1853

¹⁵⁰ *Telegraful Român*, nr. 12 din 11/ 23 februarie 1853

prezinta ultimele zile de viata ale atentatorului.¹⁵² Întâi se aminteste ca *“ziua de 18 februarie s-a facut...însemnata printr-o crima, care fiind necunoscuta în istoria popoarelor Austriei trebuie sa umple pieptul fiecarui cetatean de omenie cu groaza, greata, si cu cea mai adâncă durere”*.

Dupa încheierea cercetarilor, sentinta a fost citita în *“odaia de examinare a directiei de politie”*, unde acest moment a fost marcat de dobasii, care *“au dat în curte semnul obisnuit prin dobe”*. La început, Libényi a primit cu curaj cele scrise în sentinta, dar *“curând dupa aceea început a tremura cu tot trupul, si curajul i se pierdu”*. I s-a adus la cunostinta ca sentinta va fi aplicata sâmbata, pâna când trebuie sa se pregateasca pentru moarte. A fost trimis un preot *“care curând îi muia inima, si în inima lui cea împietrita stârni cea mai intima parere de rau pentru spurcata fapta”*. În continuare, *“Libényi cunoscuse acum urâciunea faptei sale, si blastama pe aceia, care l-au facut sa comita o crimine atât de mare, si l-au dus la moarte. El zicea ca doreste, ca fiecare tânar sa ia pilda de la moartea lui”*. Sâmbata dimineata, la ora 7 dimineata a fost dus pe un car descoperit, împreuna cu preotul, la locul executiei, *“unde ajungând la 8 ore își lua rasplata pentru fapta cea spurcata”*.

Siebenbürger Bote, ziarul cel mai reprezentativ al opiniei publice sasesti, relateaza pe larg detalii ale atentatului precum si reactiile interne si internationale. Prima stire apare în data de 23 februarie¹⁵³ si citeaza o telegrama oficiala conform careia s-a produs un atentat infam contra împaratului, în timpul unei plimbari a acestuia pe bastion, în preajma portii caritiene. Se mentioneaza si faptul ca rana provocata de un cutit de bucatarie nu pune în pericol viata monarhului, si ca atentatorul a fost prins. Seara s-a oficiat o slujba în biserica Sf. Stefan din Viena.

Primele reactii sunt prezentate în câteva articole din Sibiu, unde stirea nelegiuitului atentat a provocat o *“participare peste masura si mâhnire, dar totodata si cea mai adâncă indignare împotriva urzitorului acestuia”*. În dimineata zilei de 23 februarie au fost oficiate slujbe la toate bisericile din oras. În continuare¹⁵⁴, dupa risipirea puternicei emotii pricinuite de socul evenimentului, opinia publica își da seama ca grozavia faptei nu poate fi exprimata în cuvinte- *“ceea ce noi am considerat ca este imposibil, ceea ce am fi vrut sa fie o nalucire a*

¹⁵¹ *Ibidem*, nr. 14 din 17 februarie/ 1 martie 1853

¹⁵² *Ibidem*, nr. 15 din 21 februarie/ 4 martie 1853

¹⁵³ *Siebenbürger Bote*, nr. 30 din 23 februarie 1853

¹⁵⁴ *Ibidem*, nr. 32 din 25 februarie 1853

unei puteri infernale, sa întâmpilat din pacate: o mâna infama s-a gasit sa încerce sa nimiceasca bunul de nepretuit si cel mai sfânt a mai mult de 36 de milioane de oameni, viata preaiubitului si stimatului nostru stapânitor, al parintelui patriei, al Majestatii Sale Împaratului.” Totodata, se exprima indignarea profunda fata de cele întâmplare, care vor fi o pata de rusine în istoria Austriei, iar ziua de 18 februarie va fi o zi de doliu pentru fiecare austriac, dar si una de multumire, pentru ca providenta divina a vegheat asupra tarii si monarhului, si astfel pericolul a trecut peste capetele tuturor cu bine. În însanatosirea împaratului se va gasi si *“dovada ca rugaciunile si binecuvântarile mai multor milioane, care au fost trimise catre Cer pentru binele monarhului au fost ascultate”*.

Aproape în fiecare numar, asemanator celorlalte ziare, sunt publicate depesele telegrafice continând informarile privitoare la sanatatea monarhului. Apar si detalii despre criminal, care si-a recunoscut fapta, fiind un individ fara pregatire, dezordonat, obraznic si aspru. De asemenea, se apreciaza ca nu îi placea sa lucreze, nefiind angajat prea multa vreme la acelasi meser, si ca planuia de mai multa vreme atentatul.

Stirea atentatului a provocat indignare si la Milano¹⁵⁵, unde timp de trei zile s-au oficiat slujbe, iar la Viena fapta este considerata a fi *“un fruct al depravarii si al blestematei învataturi a partidei revolutionare”*, scopul fiind destabilizarea statului, iar situatia creata fiind nelinistitoare. În Praga, stirea despre infama fapta a fost comunicata la teatru, publicul cerând intonarea imnului. Numeroase fundatii caritabile au fost create, s-au împartit bani la saraci.

Primaria Vienei a adresat o scrisoare împaratului, în care este exprimata atitudinea întregii urbe: *“Ceva nemaiauzit si incredibil s-a întâmpilat ! Un criminal infam a îndraznit sa ridice mâna sa miseleasca împotriva sacratei persoane a majestatii voastre...Un strigat al spaimei si a celei mai mari indignari a patruns întreaga populatie a Vienei la aflarea acestei imense crime, care întristeaza un întreg imperiu...Pulsul unui domnitor iubit este percept în inima fiecarui supus al sau”*. Idei similare sunt exprimate si în scrisoarea orasului Sibiu catre împarat, caruia îi este promis ca locuitorii se vor ruga de acum si mai fierbinte pentru monarhul lor, în încheiere fiind date asigurari privind loialitatea lor: *“printre cei mai fideli, ne numaram noi, supusii locuitori ai orasului Sibiu”*.

Un alt document important este si scrisoarea din partea natiunii sasesti din Transilvania. Acesta începe cu reactia la aflarea stirii în rândurile sasilor transilvaneni, care, vazând

¹⁵⁵ *Ibidem*, nr. 34 din 28 februarie 1853

miraculoasa scapare a monarhului, au simtit ca “*ochiul lui Dumnezeu vegheaza asupra Austriei*”, protejând pe împarat de lovitura ucigasa. Cu ocazia rugaciunilor ridicate spre Cer, natiunea saseasca se simte obligata sa “*aseze în fata tronului binecuvântarile si omagiile sale precum si o noua asigurare a credintei sale pastrata timp de sapte secole*”. Sasii au daruit lui Ettenreich, unul dintre salvatorii monarhului, un pocal de argint cu inscriptia: “*Salvatorului vietii iubitudului împarat Francisc Iosif I, Ettenreich, în amintirea recunoscatoare a binecuvântatei sale fapte din 18 februarie 1853, dedicat de credincioasa comunitate civica din Sibiu, Transilvania.*”

Într-o sedinta a camerei de comert si industrie din Brasov, în data de 2 martie, deputatul Karl Maager a rostit un discurs despre evenimentele recente, subliniind puternica impresie lasata de acestea, dar si impactul lor atât intern cât si extern. Si aici este incriminata partida revolutionara: “*...ca toti concetatenii bine intentionati își exprima puternic si deschis scârba fata de un partid, care strecurându-se în întuneric, planuieste crima si ruina...*”.

Un alt numar al ziarului¹⁵⁶ continua publicarea de detalii despre Libényi, care ar fi fost influentat de anumite medii pe care le frecventa, medii formate îndeosebi din muncitori nemultumiti, atent dirijati de catre agitatori secreti, unde s-a format parerea ca singura cale spre îndeplinirea idealurilor acestora este asasinarea monarhului. Sub aceasta influenta s-a hotărât ucigasul sa-si puna în aplicare intentia, cumpărând un cutit lung de 10 toli si un sfert cu care sa poata duce la îndeplinire mârșavul plan.

Alte stiri ne parvin despre manifestarile organizate la Cluj. Si aici, vestea a fost raspândita pe 23 februarie; numerosi oameni s-au dus la slujbele oficiate în biserici, iar seara la teatru s-a prezentat opera “Belisar”, unde, sub cortina care s-a ridicat era un portret al monarhului flancat de doua genii. Din toata Transilvania se trimit scrisori si adrese catre împarat, asa si din partea populatiei Brasovului.¹⁵⁷ O alta scrisoare apartine arhiducelui Ferdinand Maximilian, în care se exprima indignarea produsa de acest eveniment inedit pentru istoria Imperiului, dar si bucuria pentru trecerea pericolului. Arhiducele propune ridicarea unei biserici în amintirea evenimentului, care sa exprime recunostinta si bucuria Austriei.¹⁵⁸

Vestea însanatosirii complete a monarhului a declansat un nou val de reactii, desigur de bucurie de data aceasta. Stirea, continuta într-o depeza telegrafica, a ajuns în Transilvania la 18

¹⁵⁶ *Ibidem*, nr. 36 din 4 martie 1853

¹⁵⁷ *Ibidem*, nr. 40 din 11 martie 1853

¹⁵⁸ *Ibidem*, nr. 43 din 16 martie 1853

martie¹⁵⁹, fiind primita în Sibiu cu bucurie mare, sarbatoare si iluminarea orasului. Totodata s-au oficiat slujbe de multumire în toate bisericile din oras, la unele dintre ele cântându-se imnul în încheiere. În data de 14 martie, la Viena s-a raspândit zvonul ca monarhul va aparea seara la teatru, unde fu asteptat de un public numeros care l-a primit cu urale, toti cei prezenti cântând imnul cu lacrimi în ochi. Slujbe ocazionate de însanatosirea împaratului au fost oficiate si la Cluj, la care au participat numerosi aristocrati, clerici si functionari¹⁶⁰. Pe una din casele din strada turzii interioara a fost amplasat un portret imens al monarhului însotit de o inscriptie votiva în limba latina. Aceste slujbe si sarbatori au fost organizate peste tot în imperiu, toti supusii bucurându-se pentru trecerea completa a pericolului.

Mult mai putine detalii sunt însa prezentate în ziarul "Hetilap" care aparea la Cluj, dar acest lucru este de explicat si prin faptul ca acest periodic era mai mult destinat problemelor economice, gospodaresti ori mestesugaresti. Totusi, un eveniment atât de senzational nu putea sa treaca neobservat. Primul anunt apare pe data de 24 februarie¹⁶¹, în care cititorii sunt anuntati ca monarhul a scapat unui atentat "infam si dezgustator", dar ca viata acestuia este în afara pericolului. La aflarea stirii, numerosi cetateni s-au grabit sa-si exprime bucuria pentru scaparea miraculoasa a monarhului în fata comandantului Carol Chavanne. Multimea nu putea sa încapa în nici o sala iar comandantul a coborât în fata portii ca sa primeasca acolo omagiile celor prezenti, care îl aclamau pe împarat. La ora 10 s-a oficiat în biserica din centru "*un Te-Deum cu mare sarbatoare*", iar seara, "*spre exprimarea bucuriei*" la teatru a fost prezentata opera "Belisar", sala fiind plina, toti cei prezenti fiind îmbracati în haine de sarbatoare. Când cortina a fost ridicata, "*a fost surprinzator sa se vada tabloul în marime naturala a Majestatii sale imperiale si regale apostolice, împodobit frumos si protejat de doua genii*", alaturi stând toti actorii îmbracati de sarbatoare. Dupa aclamatii si urale, imnul a fost cântat de trei ori. La sfârșitul acestui articol apare exclamatia: "*Dumnezeu, Regele Regilor, sa apere si binecuvânteze pretioasa viata a împaratului nostru iubit, cel care aduce fericire poporului !?*".

A doua stare si ultima din acest ziar legata de urmarile atentatului descrie bucuria tuturor la aflarea stirii despre însanatosirea completa a monarhului. Si orasul Cluj, cu aceasta ocazie, a trimis o scrisoare în care exprima bucuria locuitorilor¹⁶². Dar, se mai precizeaza în

¹⁵⁹ *Ibidem*, nr. 44 din 18 martie 1853

¹⁶⁰ *Ibidem*, nr. 49 din 26 martie 1853

¹⁶¹ *Hetilap*, nr. 9 din 26 februarie 1853.

¹⁶² *Ibidem*, nr. 11 din 12 martie 1853

acelasi articol, vestea ca *“deja executatul atentator, Libényi János, era nascut în Ungaria, a provocat si aici cea mai mare senzatie”*. Se mai aminteste ca se va ridica o biserică în Viena în amintirea fatidicei zile, în acest scop fiind strânsi deja multi bani.

Dupa cum s-a putut observa din paginile anterioare, organele importante de presa din Ardeal prezinta destul de temeinic reactiile provocate de atentatul din februarie, fapt care subliniaza înca o data puternica impresie a evenimentului amintit asupra opiniei publice transilvanene. Cu toate ca în provincie stirile au ajuns cu o oarecare întârziere, acest lucru nu a împiedicat ca reactiile sa se manifeste în deplinatatea lor. Detaliile furnizate în presa ne dezvaluie câte ceva din mecanismele unei lumi complexe si interesante, permitându-ne sa înțelegem modul în care un eveniment atât de inedit poate fi receptat si trait.

*

Aspectele mai sus prezentate încearca sa arunce lumina asupra realitatilor existente în aceasta atât de controversata perioada. Cercetarea surselor istorice provenite de la puterea centrala si de la natiunile din Transilvania aduc noi aspecte, permitând formarea unei imagini globale asupra perioadei, necesara pentru înțelegerea numeroaselor mecanisme care au actionat.

Se poate observa si dinamica evenimentelor din aceasta perioada; la început, datorita circumstantelor create de evenimentele din 1848-49 regimul a avut trasaturi autoritare, caracterizate prin politica de represalii, mai ales împotriva participantilor la ridicarea împotriva vechii stapâniri austriece; apoi apar semne pregnante ale unei tentative de politica de echilibrare întreprinsa de catre autoritati, manifestata si prin cea de egala îndreptare. În aceasta faza, deseori Curtea a trebuit sa recurga la numeroase compromisuri, nu rareori orientând interesele unei natiuni contra celeilalte. Ulterior, au început sa apar vagi tentative de liberalizare a regimului, care nu mai era atât de aspru ca în primii ani. La aceasta a intervenit si conjunctura internationala, mai ales în forma presiunii manifestate de opinia publica; în acest context cunoastem reactia din presa europeana la adresa politicii de represalii din primii ani de dupa 1849. Pâna la 1860 putem constata o modificare treptata a unor caractere ale regimului, culminând cu inaugurarea fazei liberale.

Societatea a reactionat diferit la masurile venite din partea puterii. În primul rând, maghiarii mai tineau la ideile pentru care au luptat în 1848-49, si tocmai din acest motiv si

puterea avea fata de ei o atitudine mai severa. Oricum, pornirile contra stapânirii austriece nu s-au domolit; ca dovada avem atitudinea de rezistenta pasiva, apoi conspiratia care viza o noua revolutie ori atentatul comis de Libényi. Puterea supraveghea toate aceste miscari iar pedepsele erau grave, tocmai pentru a înfrâna astfel de porniri. O parte a vechii elite revolutionare se afla în emigratie, unde își continua practic activitatea subversiva; aceasta atitudine, generalizata în rândurile maghiarilor din Tansilvania a luat sfârșit cu adevarat doar dupa încheierea pactului dualist.

Românii si sasii au avut oarecum o situatie similara; românii au luptat la 1848-49 alaturi de Casa de Austria aducând numeroase sacrificii, si pastrând atitudinea loiala fata de monarhie pentru multa vreme. Dar acestia, ca si sasii delatfel, s-au simtit profund lezati neprimind drepturile cerute în primii ani dupa revolutie. Treptat, atât românii cât si sasii și-au pierdut încrederea în regim, atitudinea lor loiala fata de împarat intrând într-o adevarata criza; începem tot mai mult a-i vedea împartasind pareri împotriva regimului de care s-au simtit înșelati-în acest sens simbolica fiind si soarta lui Avram Iancu.

Ar mai fi multe de ilustrat referitor la aceasta perioada; lucrarea de fata a încercat doar, ca prin prezentarea unor aspecte sa aduca un aport la cunoasterea realitatilor epocii. Complexa si controversata, acesta perioada necesita studii mult mai aprofundate, care sunt aducatoare de rezultate inedite.

ANEXA 1

*Cuvântarea lui Stefan Moldovan, vicarul Hategului, rostita cu ocazia vizitei
împaratului la Deva:*

Sacratissime cezaro-regeasca si apostolica Maiestate! Doamne Colendissime !

Bucuria ce o simtete inima noastra e nemarginita, când vedem pe sacratissima si Apostolica Maiestatea Voastra în mijlocul nostru. Cu Devotiune fiasca plecati la pamânt veniram la sacrata fata a Maiestatii Voastre, si cu ochii lacrimânzi de bucurie nespusa, ca fii credinsiosi, cu confidenta deplina “Viribus Unitis” sa înconjuram si cu toata umilinta sa depunem omagiala fidelitate prepetua.

Parinte al patriilor! Natiunea Româna cu aceasta esta datoare, pentru ca, tot ce are Românul, de la Augusta Casa austriaca mosteneste, si el spereaza foarte, ca toate cele de folos pentru dezvoltarea ei materiala si spirituala i se vor da de la gratiozitatea Maiestatii Voastr Sacratissime.

Pentru carele cei de fata si cei viitori vor binecuvânta dîn generatie în generatie pe maiestatea Voastra, Parintele Patriilor, pe reîntemeietorul marii Austrii si înviitorul si al poporului roman.

Pentru aceea toata sperarea dupa Dumnezeu punând-o în gratiozitatea Clementissimei Maiestatii Voastre, Clerul si Poporul, ce se afla de fata, în numele a toata suflarea româna, ce viaza pe acest teren, ridicând cu pietate mâinile catre cer, cu o inima si cu un cuvânt exoram, ca Domnul Dumnezeu sa eterneze pe Augusta Casa Austriaca, si pentru fericirea Suditilor sai sa vieze multi ani prea înduratul si prea amatul nostru Împarat Francisc Iosif I. (Gazeta de Transilvania, nr. 56 din 19 iulie 1852)

Cuvântarea protopopului Simion Balint la muntele Gaina, 20 iulie 1852

Augustissime Cezare !

Bucuria ce o simte poporul român locuitor în munti acum, când din gratia Maiestatii Tale sacre i se da ocaziune a saluta fata catre fata pe Împaratul sau, el nu mi-o poate mai bine explica decât reînnoind credința pe care a pastrat-o pururea ca pe cel mai scump odor si pe care mai în anii trecuti s-a ivit a o întari si cu fapta.

Prea înaltate Cezare ! Noi n-avem nici case împaratesti, nici pregatiri de mare cuviinta; si ceea ce avem îti dam ad inimile noastre, pururea închinata tie, Preaînaltate Împarat, si la mântuirea Austriei.

Drept aceea prea îndurate împarate primește aceasta jertfa, desi mica dupa marimea ta, însa foarte mare dupa micșorimea noastra, si vezi, ca credinciosii români sa te poata numi de restaurator al gintei române. (Gazeta de Transilvania nr. 55 din 16 iulie 1852)

Cuvântarea lui Saguna la intrarea împaratului în Transilvania

Maiestate cezaro-regeasca apostolica ! Prea îndurate Doamne si Împarate !

Nu marginile expresiunilor noastre sunt si marginile simtamintelor, pe care doreste astazi inima noastra sa le exprime. Nici o palma de loc n-a ramas în monarhia cea mare a maiestatii Voastre, unde înaltaceesi n-ati fi produs o viata noua, unde nu v-ati fi îngrijit parinteste de popoarele Austriei celei unice, si de trebuintele lor. Aceasta se vede luminat ca soarele din ostenticioasa calatorie, cu care Maiestatea Voastra Va îndurati prea gratios a noroci întreaga Monarhie. Aceasta întreprindere marinimoasa si adevarat împarateasca ne da o materie bogata nu numai pentru descrierea stralucitelor virtuti împaratesti, cu care dumnezeiasca providenta au înzestrat pe Maiestatea Voastra într-o masura atât de mare, dar si pentru traditiunile orale, prin care ni se da o baza noua de a îmbarbata si a învăta pe urimatorii nostri si cei mai târzii credința si alipirea catre Unsul Domnului.

Facerile de bine cele prea înalte, pe care popoarele Austriei celei unite, prin urmare si noi le dobândim din zi în zi de la Maiestatea Voastra, sunt tot atâtea incitamente, care ne aduna pe noi astazi de aproape si de departe împrejurul Maiestatii Voastre,- si cu cea mai profunda demisiune sa aducem Maiestatii Voastre cea mai fierbinte a noastra multumire- însotita de simtamintele celei mai adânci veneratiuni pentru aceasta noua gratie împarateasca si mai mult decât parinteasca, si totodata sa reînnoim si cu aceasta ocazie omagiul nostru de supunere cu acea marturisire sincera, ca ne simtim datori înaintea cerului si a pamântului de a ne nevoi, ca prin purtarea noastra sa ne facem si în viitor vrednici de aceasta gratie prea înalta a Maiestatii Voastre.

Îndura-te Maiestate a primi aceasta a noastra prea supusa multumire si omagiu, caci nu vom lipsi nici o data în nevinovatia inimii noastre a servi Maiestatii Voastre totdeauna cu credinta si a fi ascultatori. Vivat ! (Gazeta de Transilvania nr. 54 din 9 iulie 1852).

Cuvântarea lui Alexandru Sterca-Sulutiu cu ocazia vizitei imperiale

Sunt niste clipe rare în inima omului, a caror dulce, fericitoare si de inima îndestulatoare afectiune omul o simte, iar nu si cu cuvinte îndestulate o poate arata.

Si acest fericitor sentiment tocmai în minutul acesta a cuprins inima Clerului, si a Întregii Natiuni a noastre, când avem de la Dumnezeu dat în chip de mare dar, ca pe Maiestatea Voastra, Care Sunteti Iubirea, amorul si dorul cel vesnic la Natiunii si Clerului nostru, sa Va vedem, sanatos în mijlocul nostru, si a dulcii patrii a noastre, când din Prea Înalta îndurare ne apropiem a felicita preadorita Maiestatii Voastre venire la noi.

Natiunea noastra în anul 1848, în 18 mai a jurat Maiestatii Voastre si la Augusta Casa a Austriei vesnica credinta- ea s-a tinut puternica în tot timpul, si a dovedit în fapte stralucite data aceasta credinta, si a aflat în Maiestatea Voastra un Regenerator al sau, un al doilea Traian, si preadulce Parinte.

Îndura-te dara Regeneratorule al Natiunii, Clerului si al patriei noastre, Ziditorule si Înfrumusetitorule al Bisericii si sfintelor noastre Altare, care din Înalta Sa îndurare ca un Foenix din cenusa s-au ridicat, si la care din Apostolica liberalitate essornate stralucesc Episcopului si Clerului nostru, îndura-te dicu adevaratele Parinte al tuturor Popoarelor Gloriosului Maiestatii Voastre Sceptru supuse a ne ierta sa se laude, si sa traiasca Clerul si

Natia cea Româna în acea fericitoare si sincera a sa credinta, ca ea în toti timpii cei trecuti a fost cu suflet, cu trup, cu averi si cu viata, toata a Maiestatii Voastre: si elementer a ne conduce, ca pe toata vecia sa ne legam si sa ne alipim iara cu tot sufletul si cu tot trupul de Gloriosul Maiestatii Voastre Tron. Care singur este toata nadejdea, gloria si reazemul nostru, si sa ramânem în vecii vecilor ai Maiestatii Voastre credinciosi fii si supusi.

Primește Maiestate prea dulce si iubita devotamentele aceste sincere, si umilitul, vesnicul omagiul nostru, si multumirea cea preaumilita pentru facerile cele mari de bine, care înaintea picioarelor Sacratissimei Maiestatii Voastre Cezaro Regesti si apostolice tocmai în Orasul acesta îl depunem noi în Numele Natiunii Române si al Clerului nostru, si în care dulcea aceasta suvenire si dor Maiestatea Voastra, cu adevarat apostolicesc zel, cu îndurare ai si decretat a-l împlini si stâmpara prin restaurarea Mitropoliei Alba-Iuliense.

Oftând ca prea multi ani fericiti si gloriosi sa va traiasca atot Puternicul Dumnezeu pe Maiestatea Voastra.

Vivat ! Vivat !! Vivat !!! (Gazeta de Transilvania nr. 57 din 23 iulie 1852)

ANEXA 2

Întocmit la Viena, la 18 februarie 1853, dupa-masa la ora 2

Interogatoriu rezumativ¹⁶³

Efectuat la ordinul înaltului comandament militar imperial si regal al capitalei Viena, în problema mai jos-numitului arestat la locul atentatului cu mâna mârșava contra majestatii sale apostolice si sfintite Francisc Iosif I, la tribunalul militar imperial si regal.

Arestatul a fost dus în fata comisiei de audiere, si dupa ce a fost attentionat efectiv sa spuna numai adevarul curat, a fost interogat; unde a declarat urmatoarele:

¹⁶³ Textul în limba maghiara în *A föld megozült*. Bp., 1985, p. 469-474

La întrebările generale

Ma numesc Libényi János, m-am născut în comitatul Fejér, la Zsákár¹⁶⁴, în decembrie 1831, am 21 de ani, sunt catolic, necăsătorit, de ocupație croitor, în timpul revoluției maghiare am fost luat în comitetul pentru îmbracaminte, unde am și fost înrolat în iulie 1849; și de aceea niciodată nu am ajuns în situația să slujesc vreun ordin cu arma în mână contra armatei imperiale regale austriece.

Tatăl, Libényi János, este meșter croitor la Zsákár, în comitatul Fejér, unde mai trăiește și mama mea.

Mai am un frate și două surori, care sunt mai tineri de 15 ani și locuiesc la părinți. Dar trebuie să adaug că una dintre surorile mele, care are cam 23 de ani, s-a căsătorit cu meșterul croitor Berkes Pál în localitatea Vâl, în același comitat.

După predarea insurgenților maghiari de la Siria am mers la Pesta, apoi după o vreme la Vác, și în martie 1851 am venit aici la Viena, în toată această perioadă am trăit din exercitarea profesiei mele.

Aici am venit cu o carte de călător emisă de autoritatea locului de naștere, m-am anunțat la poliție, și de atunci am lucrat ca și calfa, și anume la croitorul Hodny din Bäckerstrasse, la Gunkel și Prohaska în Graben. Acum sunt de trei luni angajat la meșterul croitor Samuel Mayer din Josephi-Gasse, la periferia Leopoldstadtului, nu mai știu numărul casei. Cazare mi-am găsit aproape în același timp, la vreo două săptămâni după ce m-am angajat la Mayer, la un anume Rephamer, în Leopoldstadt-Schmidt-gasse. Nu pot să dau numărul casei, gazda mea, din câte știu, conduce un magazin de consignatie, este căsătorit și are patru copii mai mari. În afara de mine, la Rephamer mai locuiesc alte cinci persoane, și dormim cu toții în aceeași cameră. Între aceștia este o calfa de croitor, două calfe de tapiteri, un brutar localnic și un evreu. Nu pot să vă spun numele lor, nu am avut multe de-a face cu ei niciodată, pentru că ajungeam numai seara acasă și mă culcam imediat, și a doua zi mă duceam

¹⁶⁴ Ortografiere incorectă a locului nașterii- Csákvár

la lucru devreme. Actualmente eram singura calfa a mesterului Mayer, care nu avea ucenici. Nu am fost niciodata la o sedinta de judecata si niciodata nu am fost pedepsit.

Despre întrebările speciale

Actualmente sunt arestat, pentru ca am lovit pe împarat cu un cutit în aceasta dupa-amiaza.

Acel tratament, de care are parte patria mea sub guvernarea actualului împarat, m-a cutremurat adânc.

Îmi iubesc patria mai mult ca pe orice, mai presus chiar decât viata mea, si a trebuit sa vad, cum compatriotii mei, cei mai înalti nobili au fost executati, spânzurati, împuscati în cap si condamnati cu gramada la închisoare, ca în tara a disparut orice libertate.

Nu am fost capabil sa suport aceasta stare, si deoarece am întrevazut ca sub actuala supraveghere severa din partea armatei, jandarmeriei si politiei era imposibil a se vedea în raporturile din patria mea o schimbare favorabila, înca în 1850 am hotarât ca voi elibera patria mea din servitutea actuala într-un alt mod, si anume prin acela, ca îl voi asasina pe împarat.

Oriunde ma duceam, aveam în gând acest plan, si acesta a fost cauza si motivul faptului ca am venit aici în martie 1851, pentru a câstiga o ocazie favorabila realizarii intentiei mele.

Aceasta intentie, cum am hotarât eu însumi, nu am dezvaluit-o pâna acum nimanui, si am tinut-o secreta în fata tuturor.

La aceasta fapta nu m-a îndemnat nimeni, si nimeni nu stie despre ea.

Initial nu eram hotarât în ce mod sa atac si sa ucid împaratul, si doar în ultimul timp, aproximativ de sase saptamâni am constatat ca doresc realizarea intentiei mele printr-o lovitura de cutit aplicata împaratului.

La acest lucru m-a determinat împrejurarea ca în conditiile actuale aici nu se gasesc arme de foc.

Condamnarile, pe care le citeam tot mai des în ziare, mai ales ultimele, când au fost condamnati treizeci, si aceste condamnari împotriva compatriotilor mei au fost comunicate în ziare, m-au întarit tot mai mult în intentia mea.

M-am pregătit de executare, și cam cu șase săptămâni înainte de aceasta am cumpărat de pe piața de vechituri de la o femeie care face comerț cu tot felul de obiecte de fier, un cutit de bucatărie destul de lung și ascuțit cu mâner de lemn, cu 30 de craitari.

Pentru a face acest cutit mai ascuțit și mai adecvat intenției mele, peste două zile după ce l-am cumpărat, cum veneam din oras dinspre podul Ferdinand, pe strada Tabor, la a doua casa pe dreapta, l-am dus la ascuțit, de unde l-am luat peste două zile, pentru aceasta plătiind 10 craitari. Din acest moment am purtat cu mine acest cutit tot timpul, dar l-am ascuns privirilor străine, mai ales față de cei cu care aveam locuința comună.

În interiorul paltonului, la piept în stânga am confecționat dintr-un material tare un toc în care am ascuns cutitul astfel încât mânerul de lemn, care în jos se îngroșă, s-a agățat de el.

Am purtat paltonul tot timpul încheiat, astfel încât nimeni să nu poată observa cutitul, așa cum nimeni nici nu l-a observat.

Astfel înarmat, am pândit ocazia favorabilă pentru a-mi realiza intenția.

La mesterul meu lucram în acord, și puteam părăsi atelierul când doream.

Știam că imediat după prânz, împăratul obișnuia să se plimbe pe bastion, și eu fiind aici deja de doi ani, l-am văzut deseori în aceste plimbări, și persoana să a devenit cunoscută pentru mine.

Din momentul în care cutitul bine ascuțit era la mine, după cum puteam, în diferite zile am fost aproximativ de douăsprezece ori pe bastion la amiază, pentru a-l aștepta pe împărat și, după posibilități, să-mi ating scopul.

În acest timp l-am văzut pe împărat de mai multe ori pe bastion, dar nu am avut ocazia să mă apropiez de el atât de mult ca să-l pot ataca.

Și ieri la amiază am fost pe bastion, dar nu l-am văzut acolo pe împărat.

În dimineața aceasta, după cum obișnuiam, m-am sculat la șapte dimineața și la ora opt m-am dus la mesterul meu.

Am lucrat acolo până la amiază, și era cam ora 12 când am plecat de la mester, și fără să mai mănânc ceva, am venit direct în oras, și am urcat pe bastion la poarta Turnul Rosu, am cotit spre stânga, și ajungând aproximativ până la poarta Kärtner la groapa orașului, în fața porții stăteau cam 200 de soldați, comandați de un subofiter.

Eu am rămas la parapetul bastionului, și m-am uitat în jos la groapa orașului, și chiar atunci a venit dinspre Burg împăratul împreună cu un alt domn în uniformă.

Cam la opt pasi de mine s-au oprit si ei, si împaratul, împreuna cu celalalt domn s-au uitat în jos spre groapa.

Initial, împaratul era la dreapta mea, si lângă el statea celalalt domn.

Cum amândoi s-au aplecat peste parapetul bastionului si s-au uitat spre groapa, am gasit ocazia favorabila pentru înfaptuirea intentiei mele, am desfacut paltonul, am scos cutitul, am sarit la împarat si l-am lovit din spate, cred, direct în ceafa.

Imediat cum am facut aceasta, oamenii aflati în apropiere au fugit acolo, mai multe persoane m-au apucat si mi-au smuls din mâna cutitul, si dinspre poarta Kärtner a venit o patrula de politie, care m-a adus imediat aici la închisoare.

Trebuie sa corectez, dupa capturarea mea m-au dus în camera de garda a portii Kärtner, unde m-au perchezitionat pe tot corpul, de acolo m-au dus la inspectoratul de politie, unde am fost timp de un sfert de ora în camera de garda, în fine m-au adus aici cu trasura.

Când împaratul a fost lovit, a sarit în spate si s-a îndepartat împreuna cu celalalt domn.

Nu mai pot sa spun daca am aruncat eu cutitul cu care am savârsit fapta sau l-a luat altcineva de la mine, dar cred s-a întâmplat cea din urma.

De asemenea nu stiu ce s-a întâmplat cu cutitul.

În camera de garda a inspectoratului de politie am fost dezbracat pâna la camasa si izmene, de ce, asta nu stiu.

În buzunarul de la piept al paltonului erau aproximativ treizeci de litere de tipar, din cele folosite de culegatori, dar la camera de garda a portii carintiene si acestea mi-au fost luate.

Aceste litere provin de la un culegator din Pesta, care lucra la o tipografie din Leopoldstadt si locuia împreunp cu mine la Rephamer, si a fugit de aici acum trei saptamâni din cauza datoriilor.

Era evreu, aproximativ de douazeci de ani, dupa nume Samuel, numele de familie nu îmi este cunoscut, si despre alte detalii despre el stiu la fel de putine.

La acest culegator, de multe ori în camera noastra erau mai multe sute de astfel de litere, pe care le tot aranja, o parte dintre acestea au ramas acolo si le-am pus în buzunarul de la piept al paltonului, si dupa aceea am uitat de ele.

Oricât v-ati stradui sa ma întrebati, nu pot sa spun mai multe despre fapta mea comisa astazi împotriva împaratului, ci doar sa repet din nou, si sa dovedesc în cel mai solemn mod, ca gândul acestei fapte este strain de orice dirijare sau sfat exterior si izvoraste din dragostea mea

fata de tara, cu intentia de a o elibera din servitutea actuala, si acest gând, precum si proiectul construit pe acesta nu l'am spus nimanui, ci l'am tinut într-un secret adânc pâna la ultimul moment.

Niciodata nu am avut camarazi, pe care sa-i fi initiat în relatiile si ideile mele, întotdeauna am trait singur si pentru mine, si am tinut legaturi obisnuite cel mult cu ucenicii de croitor cu care lucram împreuna.

Stiu ca vorbesc doar în paguba mea daca iau singur asupra mea fapta, din pacate nu pot sa ma ajut, nu am avut complici, si astfel nu pot sa numesc pe nici unul.

Observatie. La aceasta comisie au sosit pe cale rapida de la înaltul comandament militar imperial si regal si au fost atasate la procesul-verbal:

No.1. Procesul verbal de astazi întocmit cu domnul general conte Maximilian O`Donell.

No.2. Copia denuntului inspectoratului de politie, fara data

Despre persoanele mentionate în denuntul din urma, acuzatul declara:

Nu îl cunosc pe domnul S. Mayr, nici pe Switten, Schlesinger sau Reiz, nu stiu daca exista persoanele cu aceste nume, si de altfel am aici foarte putine cunostinte.

Nu mai am altele de comunicat.

Libényi János pm

Dupa ce procesul-verbal a fost citit si declaratia a fost legitimata cu semnatura proprie, acuzatul a fost dus din fata comisiei, interogatoriul a fost încheiat seara la ora 6 si a fost semnat de comisie.

Bibliografie

I. Documente inedite

1. MOL-F 258, F 259. Militär-Gouvernement Siebenbürgens
2. MOL-D 3. Akten Siebenbürgen 1848-1869
3. MOL-D 7. Justiz-Ministerium
4. MOL-D 43, D 44. Polizei-Section
5. MOL-R 298. Erdélyi iratok

II. Editii de documente

1. *A Föld megszült*. vol. I-II. Bp., 1985
2. Mihail Popescu, *Documente inedite privitoare la istoria Transilvaniei între 1848-1859*, B, 1929
3. *Miscarea nationala a românilor din Tansilvania între 1849-1918. Documente*. Volumul I, Cluj-Napoca, 1996.

III. Lucrari generale

1. A.J.P. Taylor, *The Habsburg Monarchy 1809-1918*. London, 1959
2. Tokéczki László, *Történelem, eszmék, politika*. Bp, 1999
3. Deák Ágnes, *Nemzeti Egyenjogúsítás 1849-1860*. Bp, 2000
4. Estók János, *Magyarország története 1849-1914*, Bp. 1999
5. Berzeviczy Albert, *Az abszolutizmus kora Magyarországon*, vol. I-II, Bp.
6. *19. Századi magyar történelem* (szerk. Gergely András), Budapest, 1998
7. Egon Corti, *Kaiser Franz Josef*, Graz-Wien-Köln, 1985

8. Márki Sándor, *I. Ferencz József Magyarország királya*, Bp., 1907
9. Joseph Redlich, *Kaiser Franz Joseph von Österreich*, Berlin, 1928
10. *19. századi magyar történelem 1790-1918*. Szerk. Gergely András, Bp., 1998
11. C. Göllner- *Die siebenbürger Sachsen in den Jahren 1848-1918*. Köln-Wien, 1988
12. R. A. Kann, *Geschichte des Habsburgerreiches 1526-1918*. Köln-Wien, 1977
13. Csorba László, *A tizenkilencedik század története*, Bp., 2000
14. *Polgárosodás és szabadság. Magyarország a 19. században*, Bp., 1999.
15. Walter Rogge, *Österreich von Világos bis zur Gegenwart*, Band III, Leipzig-Wien, 1872.
16. Berzeviczy Albert, *Régi emlékek 1853-1870*. Bp., 1907
17. Heinrich Friedjung, *Österreich zwischen 1848-1860*, vol I-II
18. William M. Johnston, *Spiritul Vienei. O istorie intelectuala si sociala 1848-1938*. B, 2000
19. R. W. Seton-Watson, *A History of the Roumanians*, Cambridge, 1934
20. Hoke Lajos, *Magyarország újabbkori történelme (1815-től 1892-ig)*. Nagybecskerek, 1893
21. Ioan Puscariu, *Notite despre întâmplarile contemporane*, Sibiu, 1913
22. *Erdély Története*, vol. III, Bp., 1988
23. Simona Nicoara, Toader Nicoara, *Mentalitati colective si imaginar social*, Cluj-Napoca, 1996

IV. Lucrari speciale (refeitoare la Transilvania)

1. Friedrich Teutsch, *Geschichte de Siebenbürger Sachsen*, Hermannstadt, 1910
2. Ürmösy Lajos, *Tizenhét év Erdély történetéből*, Temesvár, 1894
3. C. Göllner- *Die siebenbürger Sachsen in den Jahren 1848-1918*. Köln-Wien, 1988
4. K. Gündisch, *Siebenbürgen und die Siebenbürger Sachsen*. Studienreihe der Stiftung Ostdeutscher Kulturrat, Band 8., 1998.
5. Barit George, *Parti alese din istoria Transilvaniei pe 200 de ani în urma*. Bv, 1993-95, vol. II.
6. Ioan Puscariu, *Notite despre întâmplarile contemporane*, Sibiu, 1913

7. *Erdély Története*, vol. III, Bp., 1988

V. Presa (Transilvania)

1. Gazeta de Transilvania
2. Siebenbürger Bote
3. Kolozsvári Lap (pâna în 1852)
4. Hetilap (dupa 1852)
5. Telegraful Român